T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

413 NUMARALI MUFASSAL TAPU TAHRİR DEFTERİNE GÖRE BİTLİS SANCAĞI (1555-1556)

Ahmet YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Doğan YÖRÜK

Konya–2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı

(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ahmet YILMAZ
	Numarası	084202032003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih/ Yeniçağ Tarihi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç.Dr. Doğan YÖRÜK
	Tezin Adı	413 Numaralı Mufassal Tapu Tahrir Defterine Göre Bitlis Sancağı (1555-1556)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **413 Nolu Mufassal Tapu Tahrir Defterine Göre Bitlis Sancağı (1555-1556)** başlıklı bu çalışma 17.09.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç.Dr. Doğan YÖRÜK	Danışman	
Doç.Dr.Alaattin AKÖZ	Üye	
Yrd.Doç.Dr. M. Salih ERPOLAT	Üye	

ÖN SÖZ

Ülkemizde, ilki 1940'lı yıllardan başlamak üzere, Osmanlılar zamanında tutulan "tahrir defterlerine" dayalı çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Türkiye'de Tahrir defterlerine dayalı sancak çalışmaları, ülkede artan üniversite sayısının ve araştırmacı sayısına bağlı olarak artış göstermiştir. Hatta neredeyse Anadolu'da yer alan sancakların tamamına yakını bir tez veya araştırmaya konu olmuştur. Biz de bu çalışmamızda yıllardır öğretmenlik yaptığım il olan Bitlis'in 1555-1556 yıllarına ait "mufassal tahrir defterini" inceleyerek sancak çalışmaları zincirinin bir halkasını daha tamamlamaya çalıştık.

Bu çalışmada, Bitlis sancağının XVI. yüzyılının ortalarına ait tarihi coğrafyası, üretim potansiyeli, idari yapısı, kır ve şehir yapısının nasıl olduğunun ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Bu amaçla zikredilen hususları içeren Bitlis sancağına ait Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 413 numarada kayıtlı Bitlis Mufassal Tahrir Defteri incelenmiştir.

Bu tezde, Bitlis şehrinin mahallelerinden başlamak üzere vergi mükelleflerinin sayısını, Bitlis sancağındaki nahiyelerin adlarını ve bunlara bağlı köylerin adları ile burada yaşayan vergi mükelleflerin hane ve mücerred sayılarını tahrir defterindeki sıraya göre tablolar halinde tek tek görmek mümkündür. Böylece 1555-1556 yıllarında Bitlis sancağının idari yapısını, o dönemdeki sınırlarını, mahalle, köy, mezra ve aşiret adları ile sayısını ve vakıflarını öğrenmek mümkün kılınmıştır.

Bu çalışmada Bitlis sancağına ait tek bir defterin kullanılmış olması, bölgenin XVI. yüzyılda yaşamış olduğu değişmeleri ve gelişmeleri yansıtmaması bakımından bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Ancak bizim hedefimiz sadece bu defterdeki bilgileri ortaya çıkarmak olduğu için okuyucunun bu konuda bizi mazur göreceğini umuyoruz.

Bu çalışma sırasında üniversite dışında çalışmaya bağlı olarak bir takım sıkıntıların yaşandığını ifade etmek mümkündür. Özellikle okumada güçlük çekilen yer adları ve bazı terimlerin doğru okunması hususunda zaman zaman zorluk

çekildiğini ve çevremde bu hususlarda bana hemen yardım edebilecek kişileri bulma güçlüğü başta gelen zorluklar olarak sayılabilir.

Bu çalışma esnasında yaptığı yönlendirmelerden dolayı hocam, Doç. Dr. Doğan YÖRÜK'e, elindeki kaynak ve dökümanları benimle paylaşmaktan imtina etmeyen Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü öğretim üyesi sayın Yrd. Doç. Dr. Mehmet Salih ERPOLAT'a burada teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ahmet YILMAZ

Konya- 2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ahmet YILMAZ	Numarası 084202032003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih Yeniçağ Tarihi	
	Danışmanı	Doç. Dr. Doğan YÖRÜK	
Tezin Adı		413 Numaralı Mufassal Tapu-Tapu Defterine Göre Bitlis Sancağı (1555-1556)	

ÖZET

413 NUMARALI MUFASSAL TAPU TAHRİR DEFTERİNE GÖRE BİTLİS SANCAĞI (1555-1556)

Bu çalışma ile 1555-1556 tarihlerinde Bitlis sancağında yer alan şehir, şehirdeki mahalleler, sancaktaki nahiyeler, köyler ve mezraların adları ve sayıları ile bu köylerde yaşayan vergi mükelleflerinin adedi ortaya çıkarılmıştır.

413 Nolu Tapu Tahrir Defterindeki veriler ışığında Bitlis sancağının Osmanlı dönemindeki idari, sosyal ve ekonomik durumu tespit edilmiştir. Buna göre; XVI. Yüzyılda Bitlis sancağı günümüz Bitlis il sınırlarından daha geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu sınırlar; bugünkü Adilcevaz ilçesi hariç Bitlis ilinin tamamının yanında Muş merkez ilçe ve köyleri ile Bulanık ilçesi sınırlarını, Van ili Gevaş ilçesi ve köylerini kapsamaktaydı.

Bu tezde, her köyün ödediği vergi çeşitleri ve miktarı tek tek bağlı olduğu nahiyelere göre listelenmiştir. Böylece Bitlis sancağında hangi köyde, hangi ürün ne miktarda vergilendirilmiştir? Gibi sorular cevabını bulmaktadır.

Çalışmamızda ortaya çıkarılan başka bir husus da 1555-1556 tarihlerinde Bitlis sancağının tahmini nüfusudur. Bitlis şehir merkezi ile köylerde yaşayan vergi mükelleflerinin sayısı köylerin bağlı olduğu nahiyelere göre tek tek listelenmiştir.

Bu eserde XVI. yüzyılın ortalarında Bitlis sancağı dahilinde mevcut vakıf eserlerinin adlarını ve bu vakıf eserlere tahsis edilmiş gelirin miktarını görmek mümkündür.

413 Numaralı Mufassal Tapu Tahrir Defterine Göre Bitlis Sancağı (1555-1556) başlıklı bu çalışma17/09/2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

<table>
<tr><td rowspan="3">Öğrencinin</td><td>Adı Soyadı</td><td>Ahmet YILMAZ</td><td>Numarası 084202032003</td></tr>
<tr><td>Ana Bilim / Bilim Dalı</td><td colspan="2">History
New Age</td></tr>
<tr><td>Danışmanı</td><td colspan="2">Doç. Dr. Doğan YÖRÜK</td></tr>
<tr><td colspan="2">Tezin İngilizce Adı</td><td colspan="2">BİTLİS SANJAK IN 1555-1556 ACCORDING TO THE 413th DETAILED LAND REGISTRY</td></tr>
</table>

SUMMARY

BİTLİS SANJAK IN 1555-1556 ACCORDING TO THE 413th DETAILED LAND REGISTRY

In this study, the name and number of the city, neighborhoods, districts, villages, hamlets, and the number of taxpayers in the villages in Bitlis county are revealed.

According to data given in the 413th land registry, the administrative, social and economical situation of Bitlis County is illuminated. It is indicated in the registry that the Bitlis County back in the XVI. century spread over a larger territory than the present borders of the Bitlis county today. The territory of the Bitlis County in the XVI. century included the present Bitlis County borders, excluding the Adilcevaz town, as well as the towns and villages of the city of Muş, including the borders of the Bulanık town, and the Gevaş town, including its villages, of the city of Van.

The types and amount of taxes payed by each village are listed in this thesis based on each district administration to which villages are bound. This way questions regarding what goods in what amount were taxed in what villages are answered.

An approximate population of the Bitlis County in 1555-1556 is also revealed in this study. The number of taxpayers living in the Bitlis City and the villages are listed based on each district administration to which villages are bound.

This work enables readers to see the names of the foundation monuments available in the Bitlis County and the amount of money spent for the monuments.

İÇİNDEKİLER

II. BÖLÜM

İDARİ YAPI

IV. BÖLÜM

VAKIFLAR

TABLOLAR LİSTESİ

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
BOA.	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA.	: Diyanet İşleri Başkanlığı İslam Ansiklopedisi
İA.	: İslam Ansiklopedisi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TD.	: Tapu Tahrir Defteri
TTK.	: Türk Tarih Kurumu

TABLOLAR LİSTESİ

GİRİŞ

A. KAYNAK

Bu çalışmada, kaynak olarak İstanbul'da Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 413 numarada kayıtlı olan 1555-1556 yıllarına ait Bitlis Mufassal Tahrir Defteri kullanılmıştır. Bu defter Bitlis sancağının idari, ekonomik ve toplumsal yapısına ilişkin bilgileri içermektedir.

Bu defter 45x16,5 cm ebadında olup, 213 sayfadan oluşmaktadır. Defterin 94, 95, 158, 171 ile 213 numaralı sayfaları boştur.

413 numaralı Bitlis Mufassal Tahrir Defteri'nin başında dönemin padişahının tuğrası bulunmamaktadır. Usul olarak her tahrir defterin başında o vilayet veya sancağa ait kanunname bulunmasına rağmen bu defterin içinde kanunname yer almamaktadır[1].

Defter, "defter-ı mufassal-ı Liva-i Bitlis" ibaresi ile başlamaktadır. Devamında sıra ile Bitlis şehrinin mahallelerini ve burada yaşayan vergi mükelleflerinin adlarını baba adları ile vermektedir[2]. Daha sonra sıra ile Koltik[3], Dere-i Kefendir[4], Sivi[5], Tatvan[6], Güzeldere[7], Tatik[8], Umur Beg(?)[9], Gezenc (Kerneh)[10], Hoyt[11], Boğnarin[12], Gevar Belem[13], Gevaş[14], Garçikan[15], Muş[16], Çukur

---

1 Bitlis sancağına ait kanunnamenin iki nüshası mevcuttur. Bunlardan biri Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Revan, no: 1935, diğeri ise Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü Kuyud-ı Kadime Arşivi TD 109 (62), s. 1'de yer almaktadır. Bkz. Ahmet Akgündüz, **Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri C. 7**, OSAV, İstanbul 1994, s. 144. Adı geçen bu kanunname ilk defa Ömer Lütfi Barkan tarafından neşredilmiştir. Bkz. **XV ve XVI ıncı asırda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları I. C. Kanunlar**, Burhaneddin Matbaası, İstanbul 1943, s. 192-193.

2 **Başbakanlık Osmanlı Arşivi** (Bundan sonra BOA şeklinde verilecektir.), **Tapu-Tahrir Defteri** (Bundan sonra TD şeklinde verilecektir.), **413**, s. 3-17.

3 **BOA, TD 413**, s. 18-24.

4 **BOA, TD 413**, s. 25-31.

5 **BOA, TD 413**, s. 32-35.

6 **BOA, TD 413**, s. 36- 42.

7 **BOA, TD 413**, s. 43-46.

8 **BOA, TD 413**, s. 47-54.

9 **BOA, TD 413**, s. 55-69.

10 **BOA, TD 413**, s. 70-76.

11 **BOA, TD 413**, s. 77-93.

12 **BOA, TD 413**, s. 96-109.

13 **BOA, TD 413**, s. 110-116.

14 **BOA, TD 413**, s. 117- 121.

15 **BOA, TD 413**, s. 122-133.

Oğurmak[17], Erçikan[18] ve Ahlat[19] nahiyeleri ve bu nahiyelere bağlı köyleri içermektedir. Defterin sonlarında ise Bitlis şehrindeki vakıflara yer verilmiştir[20].

B. COĞRAFİ KONUMU

Bitlis sancağı halen aynı adla anılmakta olup, günümüzde Türkiye'nin Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan bir il merkezidir. Bitlis aynı adı taşıyan, Dicle nehrinin doğu kollarından birinin kenarında, Güneydoğu Anadolu'yu Doğu Anadolu'ya bağlayan en önemli geçitlerden birinin üzerinde yer almaktadır. Arazisi büyük ölçüde dağlık olup, daha ziyade meşe ağaçları ile kaplıdır. Arazisinin dağlık ve taşlık olması itibariyle halkının fakir olduğu hususu Bitlis sancağı kanunnamesinde de belirtilmiştir[21]. Bitlis ve çevresi akarsular bakımından zengin sayılır. İklimin çok sert olmasına bağlı olarak tarım bakımından bir takım zorluklar yaşanmaktadır.

Bitlis'in coğrafyasının dağlık ve yüksek olması, iklim şartlarının çok elverişli olmaması sebebiyle bölge, yerleşim bakımından çok rağbet görmemiştir. Bu yüzden gerek tahrir defterindeki veriler gerekse günümüz verilerinde Bitlis şehri ve çevresi, nüfus ve istihsalat bakımından durumunun pek parlak olduğu ileri sürülemez.

C. KISA TARİHÇESİ

Bitlis'in ilk defa ne zaman kurulduğu mevcut bilgilerle kesin olarak tespit edilememektedir. Ancak eski kaynaklarda Bitlis kalesinin Büyük İskender'in komutanlarından Badlis tarafından kurulduğu bilgisi yer almaktadır[22]. Şehir, İskender'den sonra Selefkilerin daha sonra ise Sasaniler ve Romalılar arasında sık sık

---

[16] **BOA, TD 413**, s. 134-157.
[17] **BOA, TD 413**, s. 159-170. Bu nahiyenin adı defterde sadece ilk kayıtta Çukur Oğurmak şeklinde yazılmıştır. Diğer sayfalarda sadece Çukur biçiminde yer almaktadır.
[18] **BOA, TD 413**, s. 172- 183.
[19] **BOA, TD 413**, s. 184-202.
[20] **BOA, TD 413,** s. 203-212.
[21] "Hoyt, Gezenc, Boğnat, Umur Bey ve Kevaş (Gevaş) nahiyesi ziyade sa'b ve sengistan olmakla ziraatleri şey-i kalil olub ekser reayası fakr üzere olmağın…" Bkz, Barkan, **Kanunlar**, s. 193; Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri, C., 7**, s. 145.
[22] Mükrimin Halil Yinanç, "Bitlis", **İA, C. 2**, s. 659; Metin Tuncel, "Bitlis", **DİA, C. 6**, s. 226.

el değiştirmiştir. Roma İmparatorluğu'nun 395 tarihinde ikiye ayrılmasından sonra bölge Doğu Roma'nın[23] hakimiyetinde kalmıştır.

Bitlis, 641 tarihinde, Halife Ömer zamanında İyaz b. Ganm tarafından fethedilerek, İslam hakimiyetine geçmiştir. Bitlis, İslami dönemde hamdaniler ve Mervaniler tarafından idare edildi. Bu durum Türklerin XI. Yüzyılda bölgeye hakim oluncaya kadar sürdü. Şehir 1047 tarihinde Selçuklu hakimiyetiyle tanıştı. Osmanlı öncesi Türk hakimiyeti sırasında bölgede Alparslan zamanında Dilmaçoğlu Mehmet Bey daha sonra Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan, Ahlatşahların kurucusu Sökmen el-Kutbi, Mardin Artuklu Emiri Necmeddin İlgazi gibi Türk yöneticiler tarafından idare edilmiştir[24].

Bitlis 1209-1230 yılları arasında Eyyubilerin hakimiyetinde kalmıştır. 1230 tarihinde şehir Harizmşahların eline geçmiştir. Bu hakimiyet, Moğolların 1231'de Bitlis'i ele geçirip, tahrip etmeleriyle son bulmuştur. 1232 tarihinde ise Alaaddin Keykubat döneminde Kemaleddin Kamyar komutasındaki Türk ordusu bölgeyi tekrar ele geçirmiştir[25]. Moğolların yaptığı tahribat, yapılan tamiratlarla giderilmeye çalışılmıştır.

XIV. yüzyılda bölgede Şerefoğulları adlı bir sülale hakimiyet kurmuştur. Şerefoğullarından sonra, önce Karakoyunlular, 1467 tarihinden sonra Akkoyunlular Bitlis ve çevresine hakim olmuşlardı[26].

Bitlis ve çevresi 1514 yılında yapılan Çaldıran savaşından sonra 1516 tarihinde Osmanlı idaresine geçmiştir. Bitlis, Osmanlıların eline geçtikten sonra sancak itibar edilerek 4 Kasım 1515 tarihinde kurulan Diyarbekir Beylerbeyliğine

---

[23] Ernst Honigmann, **Bizans Devletinin Doğu Sınırı**, (Çev. Fikret Işıltan), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970, s. 30; Mehmet Tezcan, "Roma-Parth ve Sasani Savaşları Döneminde (M.Ö. I-M.S. VII. YY) Tatvan ve Çevresi", **I. Uluslararası, Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri**, Beyan Yayınları, İstanbul 2008, s. 55-71.

[24] Abdurrahman Acar, "Tatvan ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası", I. **Uluslararası, Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri,** Beyan Yayınları, İstanbul 2008, s. 33-48; Mehmet Azimli, "Sökmenliler Dönemine Kadar Müslümanların Hakimiyetindeki Tatvan ve Çevresinin Tarihi", **I. Uluslararası, Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri**, Beyan Yayınları, İstanbul 2008, s. 77-85.

[25] Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye**, Nakışlar Yayınevi, İstanbul 1984, s. 374-399; Doğu **Anadolu Türk Devletleri Tarihi**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1993, s. 27, 110; Ali Sevim-Yaşar Yücel, **Türkiye Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 87.

[26] Orhan Kılıç, **XVI. Yüzyılda Adilcevaz ve Ahlat (1534-1605)**, Tamga Yayıncılık, Ankara 1999, s. 7.

bağlanmıştır. 1518 yılında yapılan tahririn sonuçlarını ihtiva eden 64 numaralı Diyarbekir Vilayeti Mufassal Tahrir Defteri'nde Bitlis'e ait bilgilere yer verilmemiştir. Bitlis, Osmanlı idaresine geçtikten sonra "*hükümet*" tarzında idare edildiği için burada tahrir yapılma ihtiyacı duyulmamıştır. Bitlis'in bu konumu Kanuni Sultan Süleyman döneminin ilk yıllarına kadar devam etmiştir. Nitekim 1527 yılına ait Osmanlı idari düzenini gösteren bir belgede Bitlis yurtluk-ocaklık veya hükümet olarak, mahalli beylerden Şeref Bey'in idaresinde görülmektedir[27]. Kanuni Sultan Süleyman döneminin başlarında meydana gelen Şeref Han-Ulama Han mücadelesi sonrasında, Şeref Han mücadele ile birlikte Bitlis hükümetine de kaybetmiştir. Böylece Bitlis de klasik Osmanlı sancağı konumuna getirilmiştir[28]. İşte elimizdeki 413 Numaralı Bitlis Mufassal Tahrir Defteri bu döneme ait bir defterdir.

D. TAHRİR DEFTERLERİ VE TÜRKİYE'DE TAHRİR ÇALIŞMALARI

Osmanlı devletinin XV. ve XVI. yüzyıllarda tanzime ettiği tahrir defterleri, sancakların coğrafi konumu, Osmanlı fethi öncesi ve sonrası tarihi durumu, sancakta yer alan şehir ve önemli merkezlerin fiziki yapısı, şehir ve kır iskanı, idari yapı ve yöneticiler, nüfus muaf ve ayrıcalıklı zümreler, üretim ve vergilendirme, timar sistemi ile vakıflar ve gelirleri hakkında çok önemli bilgiler içermektedir. Bundan dolayı Osmanlı toprak ve reaya yönetimi hakkında bilgi sahibi olmak isteyen çok sayıda yerli ve yabancı araştırmacı ve tarihçi mesailerinin önemli bir kısmını tahrir araştırmalarına ayırmıştır. Bu araştırmalar sonunda çok sayıda tez, kitap ve makale kaleme alınmıştır. Hatta bu çalışmaların listesi bile çalışma konusu olmuştur[29].

---

[27] Nejat Göyünç, "Diyarbekir Beylerbeyliği'nin İlk İdari Taksimatı", **Tarih Dergisi, S. 23** (ayrı basım), İstanbul Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1969, s. 28; İ. Metin Kunt, **Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1978, s. 130.

[28] Akgündüz, **Osmanlı Kanunnameleri, C. 5**, s. 438. Bitlis beyleri ve Osmanlı dönemindeki Bitlis'in idaresi hakkında geniş bilgi için bkz. Şeref Han, **Şerefname,** Hasat Yayınları, (Çev. M. Emin Bozarslan), İstanbul 1990, s. 382-527; Abdullah Demir, "16. Yüzyılda Safevi ve Osmanlı Hakimiyetinde Arşiv Belgeleri Işığında Bitlis Beyleri", **I. Uluslararası, Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri**, Beyan Yayınları, İstanbul 2008, s. 253-283.

[29] Adnan Gürbüz, **XV.-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları Değerlendirme ve Bibliyografik Bir Deneme**, Dergah Yayınları, İstanbul 2001; Erhan Afyoncu, "Türkiye'de Tahrir Defterlerine Dayalı Olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Türk İktisat Tarihi Sayısı, C., 1, S. 1, İstanbul 2003, s. 267-286.

Osmanlı döneminde tutulan tahrir defterlerinin iki türlü olduğu görülmektedir. Bunlar mufassal ve icmal defterlerdir. Mufassal defter, her köyün mezranın, adları ile vergi mükellefi reayanın adları, o bölgede yetişen ürünler ve bunlardan alınacak öşür miktarı ve diğer vergi ve resimlerin cinsleri ve miktarlarının yazılı olduğu defterlerdir. Onun için bu defterlere bazen "*Mahsulat defteri*" de denir. Reaya arasında dava ve niza durumunda da müracaat edilen kayıt, yine mufassal defterlerdir. İcmal deftere kesinlikle başvurulmaması kanundu[30].

İcmal defterleri ise adın da anlaşılacağı üzere mufassal deftere göre daha özet bilgilerin yer aldığı defterlerdir. Bu defterlerde sancak, adı, nahiye adı, köy ve mezraların adı ile köyün ya da mezranın yekun hasılı yani toplam vergi geliri ve dirlik sahip ve sahiplerinin adı yer alırdı. İcmal defter dirlik dağıtım işlemi yapıldıktan sonra düzenlenir ve daha sonra timarla ilgili ortaya çıkan ihtilaflarda bu defterlere müracaat edilirdi. Her iki defterden ikişer nüsha hazırlanır ve birer nüshası tuğralanarak, ilgili eyalet merkezine gönderilir, birer nüshası ise defterhaneye konularak merkezde tutulurdu[31].

Tahrir defterleri üzerinde yapılan çalışmalar şekil bakımından farklılıklar göstermektedir. Bunların bir kısmı tıpkıbasım şeklinde olup, herhangi bir yoruma tabi tutulmaksızın yayımlanmıştır[32]. Çalışmaların bir kısmı tek bir defterin verilerine dayandırılarak gerçekleştirilmiştir[33]. Tahrir defterlerine dayalı doktora çalışmalarında, araştırmacıların çalıştıkları sancağa ait bütün defterleri mukayeseli olarak inceledikleri gözlenmektedir[34]. Tahrirlere dayalı bazı çalışmalarda ise defterin

---

[30] Halil İnalcık, **Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. XX, not 93.

[31] Mehmet Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri Tarihi,** (Basımevi belirtilmemiş), Isparta 1997, s. 131.

[32] **438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri 937/1530 I. Kütahya, Karahisar-ı Sahib,Sultanönü, Hamid ve Ankara Livaları,** Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 1993; **438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri 937/1530 II. Bolu, Kastamonu, Kengırı, Koca-ili Livaları,** Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 1994; **111 Numaralı Kerkük Livası Mufassal Tahrir Defteri (Kanunî Devri),** Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 2003; M. Mahfuz Söylemez-Abdullah Demir, **1550 Tarihli Tahrir Defterine Göre Çapakçur Livası Nüfus ve İskân**, Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları, (basım yeri belirtilmemiş) 2010;

[33] M. Mehdi İlhan, **Amid (Diyarbakır),** TTK, Ankara 2000.

[34] Yılmaz Kurt, XVI. Yüzyıl Adana Tarihi, **Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1992; İbrahim Solak, **XVI. Asırda Maraş Kazası (1526-1563),** Akçağ Yayınları, Ankara 2004; Doğan Yörük, **XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584),** Tablet Yayınları, Konya 2005; Ahmet Nezihi Turan, **XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı**, ŞURKAV Yayınları, Şanlıurfa 2005.

latinize edildiği görülmektedir[35]. Bazen de demografi (nüfus)[36], onamastik (adbilim)[37], tarihi coğrafya[38], yer adları[39], zirai üretim[40], iskân ve göç[41], kırsal yerleşim[42], aşiret ve topluluklar[43], vakıflar[44], iktisadi hayat ve sosyal hayat[45] gibi

---

[35] W. Bruce McGowan, **Sirem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri**, TTK, Ankara 1983; Refet Yinanç-Mesut Elibüyük, **Kanuni Devri Malatya Tahriri Defteri**, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1983; aynı yazarlar, **Maraş Tahrir Defteri (1563),** 2 Cilt, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1988; Ö. Lütfi Barkan, Enver Meriçli, **Hüdavendigar Livası Tahrir Defteri I**, TTK, Ankara 1988; Bahaeddin Yediyıdız-Ünal Üstün, **Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I. 1455 Tarihli Tahrir Defteri**, TTK, Ankara 1992; Nevin Genç, **XVI. Yüzyıl Mufassal Tahrir Defteri'nde Sofya Kazası**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir 1988; Yılmaz Kurt, **Çukurova Tarihinin Kaynakları I, (1525 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri),** TTK 2004, Ankara**;** aynı yazar**, Çukurova Tarihinin Kaynakları II, (1547 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri), TTK, Ankara2005;** aynı yazar**, Çukurova Tarihinin Kaynakları III, (1572 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri),** TTK 2004, Ankara 2005

[36] Ö. Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", **Türkiyat Mecmuası**, X, İstanbul 1953, s. 1-26; M. Mehdi İlhan," Tapu-Tahrir Defterlerinin Tarihsel Demografi İçin Önemi hakkında Bazı Notlar", **Erdem**, **VII/19**, Ankara 1993, s. 263-266; Mehmet Ali Ünal, "Çemişgezek Sancağında Yerleşme ve Nüfus", **Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan**, Samsun 1993; Mehmet Salih Erpolat, "XVI. Yüzyılda Siverek Sancağında İskân ve Nüfus",**Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri**, Şanlıurfa 2002;

[37] Yılmaz Kurt, "Çorum Sancağı Kişi Adları XVI. Yüzyıl", **Belleten**, LIX/224 Ankara (1995), s. 75-121; "Kozan'da Şahıs Adları", **Belleten, LVIII/223** (1995), s. 607-633; "Çorumlu Kazası Kişi Adları (XVI. Yüzyıl), **OTAM 5** (1994), s. 211- 247; "Adana'da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları", Belleten, LVII/218, (1993), s. 173-200; "Sivas Sancağı Kişi Adları", OTAM, (1993), s. 223-290; "Tapu-Tahrir Defterlerine Göre Ayaş'ta Kişi Adları", **Ayaş ve Bünyamin Ayasî**, (yayınevi belirtilmemiş), Ankara 1993, s. 67-89; "Kozan (Sis) Sancağında Kişi Adları", **Türk Kültürü Araştırmaları, XXVIII/1-2** (1990), Ankara 1992;

[38] Osman Gümüşçü, **XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2001; aynı yazar, "Osmanlı Mufassal Tahrir Defterlerinin Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası Bakımından Önemi", **Türk Yurdu**, 700. Yılında Osmanlı Özel Sayı, XIX-XX/148-149, Aralık 1999-Ocak 2000, s. 375-385.

[39] Tuncer Baykara, **Hınıs ve Malazgirt Sancakları Yer Adları**, TTK, Ankara 1991; Mehmet Salih Erpolat, **XVI. Yüzyılda Diyarbekir Beylerbeyliği'ndeki Yer İsimleri**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 1999; "Kiğı Sancağının Tarihi Coğrafyası", **Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi, S. 3** (2008), s. 11- 37.

[40] Mehmet Ali Ünal, XVI. **Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566),** TTK, Ankara 1989; aynı yazar, **XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı**, TTK, Ankara 1999;

[41] Hüseyin Arslan, 16. yy, **Osmanlı Toplumunda yönetim, nüfus, iskân, göç ve sürgün**, Kaknüs Yayınları, İstanbul 2001.

[42] Wolf Hütterotth- M. Mehdi İlhan, "16. Asırda Filistin ve Ürdün Ötesi, Tapu Tahrir Defterlerine Göre Kırsal Yerleşim Bölgelerinin Ekonomik Yapısı", **Erdem, V/13,** (1995), s. 13-25.

[43] M. Tayyib Gökbilgin, Rumelide **Yürükler Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan**, İşaret Yayınları, İstanbul 2008; Tufan Gündüz, **Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, Bozulus Türkmenleri 1540-1640**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008; Hasan Basri Karadeniz, **Atçeken Oymakları (1500-1642)**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri 1995; Mehmet İnbaşı, **Rumeli Yörükleri**, (basımevi belirtilmemiş) Erzurum 2000; Ahmet Nezihi Turan, "XVI. Asırda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kurulan Aşiret Köyleri, Urfa Örneği", **Türkiye Günlüğü, S. 25** (1993), s. 114-126.

[44] Yılmaz Kurt-Mehmet Akif Erdoğdu, **Çukurova Tarihinin Kaynakları IV Adana Evkaf Defteri**, TTK, Ankara 2000; Alpay Bizbirlik, 16. Yüzyıl Ortalarında Diyarbekir Beylerbeyliği'ndeki Vakıflar, TTK, Ankara 2002.

konuları aydınlatmak için tahrir defterlerinden yararlanıldığı tespit edilebilmektedir. Bunların yanında, Türkiye'de son yıllarda artan üniversite sayısına ve araştırıcı sayısına paralel olarak düzenlenen sempozyumlarda en çok müracaat edilen eserlerin başında tahrir defterleri gelmektedir.

Türkiye'de yayımlanan XVI. yüzyıl şehir tarihini konu alan eserlerin çoğunda kaynak olarak tahrir defterleri kullanılmıştır. Bu yüzden tahrirlere dayalı olarak yapılan çalışmalar "XVI. yüzyılda ….. sancağı/kazası" şeklinde adlandırılmıştır[46].

Biz de bu çalışmamızda Bitlis sancağına ilişkin verileri dört ayrı bölümde ele aldık. I. Bölümde Bitlis şehrinin mahalleleri ve bu mahallelerde yaşayan nüfus, hane ve mücerrred cinsinden verilmiştir. Daha sora Bitlis sancağına bağlı nahiyeler ve bu nahiyelere bağlı köylerin adları, hane ve mücerred sayıları, dini bakımdan Müslim-gayrimüslimlik durumları tablolar halinde belirtilmiştir. II. Bölümde Bitlis sancağının idari durumu ele alınmıştır. Bu bölümde Bitlis sancağına bağlı nahiyeler, köyler ve mezralar tahrir defterindeki sıraya göre verilmiştir. III. Bölümde Bitlis sancağının üretimi ve bu sancakta tahsil edilen vergiler miktarları tablolar halinde verilmiştir. IV. Bölümde ise sancakta yer alan vakıflar ve bu vakıfların gelirleri tek tek belirtilmiştir.

Bu çalışmada, 413 numaralı Bitlis Mufassal Tahrir defterindeki verilerden başka, arşiv belgelerinden faydalanılmamıştır.

---

[45] İbrahim Solak, **Zamantu Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı**, Tablet Yayınları, Konya 2007; Doğan Yörük, **XVI. Yüzyılda Ereğli Kazâsı**, Konya Ereğli Belediyesi Kültür hizmeti, Konya 2009; Fatma Acun, "16. Yüzyılda Diyarbakır Şehrindeki Ekonomik Faaliyetler", **I. Bütün Yönleri İle Diyarbakır Sempozyumu 27-28 Ekim 2000**, Ankara 2001.

[46] Nejat Göyünç, **XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı**, TTK, Ankara 1991; Feridun M. Emecen, **XVI. Asırda Manisa Kazası**, TTK, Ankara 1989; Alaaddn Aköz, "XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Aladağ Kazası (1501-1540), **Osmanlı Araştırmaları, XVI,** (1996) s. 67-84; Alpay Bizbirlik, **16. Yüzyıda Kulb Sancağı**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1992; Geza David, **Osmanlı Macaristanı'nda Toplum Ekonomi Yönetim 16. Yüzyılda Simontornya Sancağı**, (Çev. Hilmi Ortaç) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999; Mesut Açıkgöz, **XVI. Asırda Mut Kazası**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1993.

I. BÖLÜM

YERLEŞME VE NÜFUS

A. YERLEŞME

İnsanoğlu, hayatını güven içinde idame edebildiği, topluca yaşayabildiği, iklim ve tabiat şartlarının yaşamaya müsait olduğu yerleri seçer. Belirtilen hususiyetleri taşıyan yerleşim yerleri tarih boyunca insanoğlunun rağbet ettiği yerler olmuştur.

Bitlis ve çevresi ilkçağlardan beri yerleşimin olduğu ve İran-Suriye yolunun en önemli geçit noktasıdır. Ancak şehrin fiziki durumu geniş insan kitlelerinin yerleşimine imkân tanımamaktadır. Nitekim günümüzde gelişme gösteren bu şehir ana nüvesinin dışına çıkarak Tatvan yolu üzerindeki alan üzerinde gelişmektedir.

XVI. yüzyılda, Bitlis ve çevresinde önemli yerleşim yerlerinin başında Bitlis şehir merkezi, Ahlat ve Muş gelmektedir. Adı zikredilen bu üç merkezde şehir hayatı mevcuttur. Geriye kalan yerleşim yerleri ise çoğu birkaç haneden müteşekkil küçük yerleşim yerleri olan köylerden ibaretti. Bölgenin dağlık olmasından ötürü mezra sayısının az olduğu hatta bazı nahiyelerde mezra kaydına rastlanılmadığı görülmektedir.

B- BİTLİS SANCAĞI

b- BİTLİS ŞEHRİ

Bitlis tarih boyunca değişik adlarla anılmıştır. Asurlular, Bit-Liz, Pers ve Yunanlılar bad-Lis veya Bad-Lais, Bizanslılar Bal-Laision, Babaleison veya Baleş, Araplar Bad-Lis, Ermeniler Pageş veya Pagişi olarak adlandırmışlardı. Asur dilinde Bit kelimesi yurt, Bet kelimesi kale anlamında kullanılmıştır[47].

Bitlis, Anadolu'dan İran'a açılan önemli bir geçit noktası üzerinde olan bir kale şehri idi. XVI. yüzyılda kalesinin önemini koruduğu anlaşılmaktadır. İncelemiş olduğumuz tahrir defterinde, şehirle ilgili mahalle adları ve burada yaşayan mükelleflerin adlarının dışında fazla bir malumat verilmemiştir.

---

[47] Ejder Okumuş, "Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde Tatvan ve Çevresi", **I. Uluslararası Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri**, Beyan Yayınları İstanbul 2008, s. 476.

Tahrir defterindeki verilere göre; şehirde 26 mahalle bulunmaktadır. Bunlardan 10'unda Müslim halk, 16'sında gayrimüslim halk yaşamaktaydı. Bu 16 mahalleden biri "*cemaat-ı Yehudiyan*[48]" adı ile kaydedilmiş olan Yahudi mahallesi idi. Bitlis şehrinde mahallerinin oluşumunda inancın rol oynadığı göze çarpmaktadır. (bkz. Tablo: 1)

Tahrir defterlerindeki verilere göre Bitlis şehrinin çok gelişmiş bir merkez olduğunu ifade etmek mümkün olmamakla beraber, sancak içerisindeki en gelişmiş yer olduğunu ifade etmek mümkündür.

Şehirde 1049 hane, 83 mücerred vergi mükellefi ve 8 muaf kişinin kaydı bulunmaktaydı. Buna göre şehir nüfus itibarı ile sancağın en kalabalık nufüsuna sahip merkezi idi. Bu nüfus Müslüman, Hıristiyan ve Yahudilerden oluşmaktaydı. Ancak Yahudi nüfus, diğer gruplara göre çok azdı. Bunların sayısı 45 haneden ibaretti.

b- BİTLİS SANCAĞINDA KIR İSKAN MERKEZLERİ

1- Nahiyeler

Osmanlı taşra teşkilatı içindeki sınırları belirlenmiş en küçük idari birimdir. Bitlis sancağı, 17 nahiyeden müteşekkil idi. Bunlar; Koltik, Dere-i Kefendiz, Sivi, Tatvan, Güzeldere, Tatik, Umur Bey?, Gezenc, Hoyt, Boğnarin, Gevar Belem, Gevaş, Garçikan, Muş, Çukur Oğurmak, Erçikân ve Ahlat'tan ibaretti. Bitlis sancağına bağlı nahiyelerden sadece Tatvan, Gevaş, Muş, Çukur ve Ahlat'ın merkezleri mevcut idi. Diğer nahiyelerin "nefs" tabir edilen merkezleri kaydedilmemiştir.

Nüfus bakımından en yoğun nahiye Umur Bey iken, en az nüfusa sahip olan nahiye ise Güzeldere nahiyesi idi.

XVI. yüzyulda birer köy olan Gevaş, Tatvan nahiyeleri günümüzde gelişmiş birer ilçe konumundadır. Muş nahiyesi ise günümüzde il durumundadır.

Sivi nahiyesinde yaşayan halkın tamamı Müslümandı. Gevaş ve Tatvan nahiyelerinde yaşayan halk tamamen gayrimüslimlerden ibaretti. Diğer nahiyelerde

---

[48] **BOA, TD 413**, s. 16.

ise Müslim, gayrimüslim halkın bazen aynı köyde beraber, çoğunlukla ise farklı köylerde yaşadıkları tespit edilmektedir.

2- Köyler

Bitlis sancağına bağlı köyler, çoğunlukla 20 haneden daha az bir nüfusa sahip küçük yerleşim yerleri idi. Bugün il durumunda olan Muş ve ilçe olan Ahlat o zaman karye itibar edilerek nüfusça en yoğun köyler idi. Bu iki merkez istisna tutulacak olursa sancaktaki en kalabalık köyler, Umur Bey nahiyesine bağlı Esrik, Kerhu, Harapi, Bogsud, Peh, Merfez ve Erçikân nahiyesine bağlı olan Benlu köylerinin olduğu görülmektedir. Bu köylerin hane sayısı 100-295 arasında değişmektedir. Bitlis sancağındaki nüfusça yoğun olan köylerin tamamının gayrimüslim köyler olduğu dikkat çekmektedir. Köylerin sahip olduğu hane ve mücerred sayısı tahrir defterindeki sıraya göre aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

1555-1556 yıllarında Bitlis sancağında 179 köyde Müslim halkın,183 köyde gayrimüslim halkın yaşadığı tespit edilmektedir. 13 köyde ise Müslim-gayrimüslim halk beraber yaşamakta idi. Bu durumda adı geçen tarihte Bitlis sancağında 375 köyün varlığı tespit edilmektedir. Müslümanlarla beraber aynı köyde yaşayan Hıristiyanların ihtida etmiş Müslümanlar mı olduğu sorusuna defterdeki bilgilerden hareketle cevap vermek mümkün değildir.

Bitlis sancağında 375 köyde 7025 hane, 843 mücerred vergi mükellefi ve 12 muaf kişinin yaşadığı tespit edilmektedir. Bu sayıya Muş ve Ahlat'ta yaşayanlar da dahil edilmiştir. Çünkü defterde bu iki merkez de köy itibar edilmişti.

Bitlis sancağındaki kır ve şehir hane ve mücerred sayıları karşılaştırıldığında, nüfusun büyük bir kısmının kırsalda yaşadığı ortaya çıkmaktadır. Bu oranın aşağı-yukarı kırsalın lehinde 7 kat olduğu ortaya çıkmaktadır.

XVI. yüzyılda Bitlis sancağında bulunan köylerin bir kısmının günümüze kadar mevcudiyetini muhafaza ettiği görülmekte ise de birçoğunun izine rastlanılmamaktadır. Bu ayrı bir çalışmanın konusu olabileceği için burada bunun üzerinde durulmamıştır

a- AŞİRETLER CEMAATLER

Bitlis sancağında konar-göçer durumda olan iki cemaat mevcuttu. Bunlardan biri Muş nahiyesinde kayıtlı Bervizi(?) cemaati[49], diğeri Ahlat nahiyesinde kayıtlı olan Eştrugi cemaati idi. Bunlardan Bervizi cemaati 53 neferden ibaret olup, 100435 baş koyun için 3500 akçe adet-ı ağnam ödemekte idi. Eştrugi cemaati[50] ise 37 hane, 10 mücerred nufusa sahip idi. 7000 akçe adet-ı ağnam verdikleri anlaşılmaktadır.

Bitlis sancağında yerleşik hayata geçtikleri tespit edilebilen cemaatler de vardı. Bu cemaatler ise Mudki ve Zeydan cemaatleri idi. Bu cemaatlerin ikisi de boğnarin nahiyesine bağlı köylerde mukim idi. Zeydan cemaatinin[51] mukim olduğu köyler Tanulet, Arı (Azı) Seleri, Buğnaret, Dakar, Teberük, Şib, Köşk, Huban ve Haluneşk idi. Mudki cemaati[52] ise Erûs, Neyhir, Aritan, Ziyaret, Bendruk, Vartuğ, Mezra, Hizan, Kanus ve Ağnik'ten ibaretti.

---

49 **BOA, TD 413, s.** 156.
50 **BOA, TD 413,** s. 200.
51 **BOA, TD 413,** s.103-105.
52 **BOA, TD 413,** s.105-108.

Tablo: 1 ŞEHİR HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	**Mahalle Adı**	**M/GM**	**H**	**Mc**	**Mf**
1	Parisî	M	16	2	1
2	Ayn-Berit	M	10	3	-
3	İdrislu Şamlu	M	69	31	5
4	Mardinî	M	33	12	-
5	Hoşder	M	22	5	-
6	Hacı Yar Ahmed	M	18	7	-
7	Kâreklûğ	M	12	2	-
8	Yıkılgan	M	10	3	-
9	Ribat	M	57	11	2
10	Rusiğ	M	27	7	-
11	Döşik-i Gebr	GM	55	-	-
12	Çânî Beg	GM	26	-	-
13	Taş	GM	187	-	-
14	Mardin	GM	88	-	-
15	Şam	GM	70	-	-
16	Ribat	GM	129	-	-
17	Câcân	GM	42	-	-
18	Yahşi Beg	GM	77	-	-
19	Demürci Karabet Bahtiyâr	GM	65	-	-
20	Hoca Cân	GM	53	-	-
21	Yakub Minahas (?)	GM	67	-	-
22	Dere Karageb (?)	GM	49	-	-
23	Mıgırdıç	GM	86	-	-
24	Nasreddin	GM	49	-	-
25	Emir Dolî	GM	47	-	-
26	Cemaat-i Yehudiyân	GM	45	-	-
	TOPLAM	**-**	**1409**	**83**	**8**

Tablo: 2 KOLTİK NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Tulu?	GM	11	1	-
2	Bali?	GM	19	2	-
3	Nefs-i Koltik	GM	70	19	-
4	Şin	GM	78	21	-
5	Perhend?	GM	16	8	-
6	Humaki?	GM	20	1	-
7	Musisan?	GM	23	3	-
8	Sekünis	M	4	-	-
9	Babirinc	M	24	-	-
10	Mezra	M	15	-	-
11	Alugân	M	6	-	-
12	Orsak	M	7	-	-
	TOPLAM	**-**	**293**	**55**	**-**

Tablo: 3 DERE-İ KEFENDİR NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Germâne	M	27	-	-
2	Kamer	M	15	-	-
3	Bocân	M	5	-	-
4	Engök ?	M	5	-	-
5	Derc	M	14	-	-
6	Siz ?	M	13	-	-
7	Kanaklı ?	M	7	-	-
8	Tanâz	M	2	-	-
9	Şirder ?	M	7	-	-
10	Şinik	M	6	-	-
11	Serkesân	M	4	-	-
12	Yako	M	4	-	-
13	Haçikân	M	9	-	-
14	Mârkud ?	M	4	-	-
15	Sürim	M	8	-	-
16	Hürmüz ?	GM	9	5	-
17	Akuk-i Ülyâ	GM	10	1	-
18	Akuk-i Süflâ	GM	!0	1	-
19	Aclik ?	GM	13	1	-
20	Allin	M	13	-	-
21	Evlek-i Ülyâ	M	13	1	-
22	Evlek-i Süflâ	M	14	-	-
23	Gürcân ?	M	10	2	-
24	Alak	M	10	-	-
	TOPLAM	**-**	**232**	**11**	-

Tablo: 4 SİVİ NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Arûzân	M	9	1	-
2	Râka ?	M	6	1	-
3	Şin	M	11	-	-
4	Karkuş	M	11	-	-
5	Şeyh Cum'a	M	14	-	-
6	Çomar	M	7	-	-
7	Yemûn ?	M	11	5	-
8	Ribat	M	3	1	-
9	Katil	M	10	1	-
10	Arsud ?	M	7	1	-
11	Kavinis	M	4	4	-
	TOPLAM	-	**93**	**14**	-

Tablo: 5 TATVAN NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	G/GM	H	M	Mf
1	Pâş	GM	17	1	-
2	Zavar	GM	6	-	-
3	Arzik ?	GM	5	-	-
4	Kemâhî	GM	17	-	-
5	Kakırlu ?	GM	11	2	-
6	Kumüs	GM	10	3	-
7	Şîn ?	GM	10	2	-
8	Sâyergûr ?	GM	4	-	-
9	Ortâb	GM	25	5	-
10	Tûğ	GM	30	6	-
11	Pûr	GM	36	6	-
12	Tâtvân	GM	45	12	-
13	Gîzvâk	GM	24	5	-
14	Bâbşîn	GM	8	2	-
15	Çelhûr	GM	6	2	-
	TOPLAM	-	**254**	**46**	-

Tablo: 6 GÜZELDERE HAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	G/GM	H	M	Mf
1	End	GM	5	-	-
2	Harb ?	GM	11	2	-
3	Tob	GM	6	2	-
4	Kerb	GM	4	1	-
5	Sâk (Sâg)	GM	15	4	-
6	Nîl	GM	22	5	-
7	Elîrân	M	7	-	-
8	Sânûs	M	7	-	-
9	Gârînûr	M	1	-	-
10	Kârûkân	M	4	-	-
11	Zîz	M	2	-	-
12	Diregüb ?	M	2	-	-
13	Karniyân	M	1	-	-
14	Malikân	M	4	-	-
	TOPLAM	-	**91**	**14**	-

Tablo: 7 TATİK NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Mûçkenûs	GM	40	7	-
2	Pâs	GM	30	8	-
3	Kerğ	Krş.	24+1	7	-
4	Vânik	GM	19	7	-
5	Sâson	GM	13	5	-
6	Selgâm?	GM	5	2	-
7	Ustîn?	GM	8	2	-
8	Garû	M	7	-	-
9	Mağrebyân	M	15	-	-
10	Koro	M	14	-	-
11	Yusmedân?	M	5	1	-
12	Kaşdunik?	M	6	-	-
13	Gün	M	4	-	-
14	Kümis	M	3	-	-
15	Deyrtâhûn?	M	1	-	-
16	Vank	M	3	-	-
17	Tâtik	M	8	2	-
18	Davudân	M	16	-	-
19	İrnik (Arinik)	M	5	1	-
20	Simek	M	7	-	-
21	Melmikâ?	M	2	-	-
22	Kumûs	-	-	-	-
23	Sanûlûvân	M	8	-	-
	TOPLAM		**244**	**42**	

Tablo: 8 UMUR BEĞ NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Esrik	GM	295	12	-
2	Mucur	GM	33	2	-
3	Harapi?	GM	236	10	-
4	Bogsûd	GM	265	14	-
5	Peh?	GM	150	15	-
6	Merfes?	GM	100	13	-
7	Kerhû?	GM	220	18	-
	TOPLAM	-	**1199**	**84**	-

Tablo: 9 GEZENC (KERNEH) NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Kârib	GM	9	2	-
2	Karbû-i Süflâ	GM	52	3	-
3	Karbu-i ‘Ulyâ	GM	41	1	-
4	Fârgûk	GM	13	1	-
5	Terûk?	GM	38	6	-
6	Urnik	GM	14	-	-
7	Tânzû (Tânzid)	GM	10	2	-
8	Hamirbâk?	GM	15	1	-
9	Hûtâk?	GM	20	3	-
10	Hûr (Hor)	GM	15	1	-
11	Tizyân?	GM	30	2	-
12	Bâbü’l-Mesih	M	9	-	-
13	Sârûğ	M	2	-	-
	TOPLAM	-	**233**	**22**	-

Tablo: 10 HOYT NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Köprü?	GM	46	16	-
2	Şîn	GM	43	-	-
3	Elâcik (Alâcek)	GM	21	1	-
4	Buğûnik?	GM	19	2	-
5	Bozfenk	GM	19	1	-
6	Tâksûr	GM	32	7	-
7	Kavâs (Davâs)?	GM	11	-	-
8	Şiniş (Şeneş)	GM	30	-	-
9	Kenlûgân?	GM	15	-	-
10	Tahvîk?	GM	34	7	-
11	Gümrü Vank	GM	6	-	-
12	Tâko	GM	41	12	-
13	Purdsür?	GM	7	-	-
14	Kaştvîn	GM	15	-	-
15	Uğcûr	GM	12	-	-
16	Horîk (Hûrîk)	GM	16	1	-
17	Kesür	GM	10	-	-
18	Serhîk?	GM	36	5	-
19	Halâçkân	GM	2	-	-
20	Ezfenk?	Krş.	38+5	10	-
21	Ortûğ (Urtûğ)	GM	10	-	-
22	Küçük (Küçek)	M	7	-	-
23	Bûrnâş	M	4	-	-
24	Dâb	M	6	-	-
25	Bârsehik (Yârsehik)	M	3	-	-
26	Tâc	M	6	-	-
27	Kes Rûf	M	2	-	-
28	Sûğras?	M	5	-	-
29	Kor (Kûr)	M	9	-	-
30	‘Aryân (‘Üryân)	M	5	-	-
31	Ömer Hebûn?	M	4	-	-
32	Tevâk (Nevâk)	M	1	-	-
33	Hâcı Tâk	M	5	-	-
34	Tahrîr?	M	3	1	-
35	Sîle Bûş	M	2	-	-
36	Horî	M	4	-	-
37	Heceyin?	M	6	-	-
38	Bâb-ı Tâk	M	3	-	-
39	Diyâr	M	3	-	-
40	Ürek	M	2	-	-
41	Gürskân	M	2	-	-
	TOPLAM	-	**550**	**63**	-

Tablo: 11 BOĞNARİN NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Hes?	GM	98	24	-
2	Keken?	GM	29	4	-
3	Bûğnârin	GM	27	3	-
4	Arâğ	GM	13	4	-
5	Kânik (Hânik)	GM	31	9	-
6	Şîn	GM	38	2	-
7	Ursaha?	GM	37	9	-
8	Gevetzû (Gunzu)?	GM	89	21	-
9	Gâşâğ	GM	31	9	-
10	Esbnecîr?	GM	32	13	-
11	Tânûlet	M	7	-	-
12	Arı (Azı) Seleri	M	3	-	-
13	Buğnâret	M	8	-	-
14	Dakâr?	M	3	-	-
15	Teberük?	M	2	-	-
16	Şîb	M	2	-	-
17	Köşk	M	11	-	-
18	Hûbân?	M	2	-	-
19	Halûneşk?	M	14	-	-
20	Erûs	M	12	-	-
21	Neyhir?	M	11	-	-
22	Aritân?	M	27	-	-
23	Ziyâret	M	16	-	-
24	Bendrûk	M	3	-	-
25	Vartûğ	M	11	-	-
26	Mezra'a	M	8	-	-
27	Kûrnî	M	4	-	-
28	Hîzân	M	5	-	-
29	Kânûs	M	6	-	-
30	Ağnik	M	6	-	-
31	Serân?	M	9	1	-
	TOPLAM	-	**595**	**99**	

Tablo: 12 GEVAR BELEM? NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Mezra'a-ı Celâl?	GM	13	2	-
2	Çûrsîn	GM	16	3	-
3	Sülü (Sevlev)	GM	12	2	-
4	Sâpûr	Krş.	8+1	1	-
5	Vânîk	GM	15	4	-
6	Şârmûş	Krş.	6+5	2	-
7	Eskûs?	GM	3	-	-
8	Kız (Kiz)?	Krş.	7+1	1	-
9	Mâşvâz?	GM	39	6	-
10	Körîkân	M	7	-	-
11	Şekrâs?	GM	8	1	-
12	Evek Tâğ (Ön Tâğ)	GM	13	3	-
13	Gizûrgeben?	GM	21	2	-
14	Asûş	Krş.	15+7	3	-
15	Esender?	M	5	-	-
16	Esiz (Asiz)?	M	3	-	-
	TOPLAM	-	**205**	**30**	

Tablo: 13 GEVAŞ NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Gevâş (Nefs)	GM	19	-	-
2	Naha İret?	GM	16	-	-
3	Tûr Genc	GM	13	2	-
4	Şîryân	GM	12	2	-
5	Gîzâk	GM	20	4	-
6	Mezra'a	GM	6	1	-
7	Târîk	GM	7	1	-
8	Azpert	GM	9	1	-
9	Teşûğ?	GM	6	-	-
10	Zîğ (Rîğ)	GM	5	-	-
11	Pârekânis	GM	7	-	-
12	Berçelu Kend?	GM	5	-	-
	TOPLAM	-	**125**	**11**	-

Tablo: 14 GARÇİKAN NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	**Köyler**	**M/GM**	**H**	**M**	**Mf**
1	Tâgân	M	4	-	-
2	Vânik (Vâtik)	GM	15 (18)	1 (5)	-
3	Poğâ	GM	6	3	-
4	Sakânis	GM	4	2	-
5	Bağlu	GM	9	3	-
6	Sirûs (Birûs)?	GM	7	2	-
7	Zân	GM	14	1	-
8	Kenerâs?	GM	18	4	-
9	Hâşâg	GM	5	-	-
10	Kâşân?	M	3	-	-
11	Hîrtân?	GM	6	2	-
12	Avânis	GM	22	2	-
13	Pîzûz	GM	5	-	-
14	Ağdâd	GM	3	2	-
15	Çâçerkom (Çâçergöm)	M	13	2	-
16	Ketâsûr	M	4	-	-
17	Alûr (Alor)	M	2	-	-
18	Oturvank	M	1	-	-
19	‘Askerî	M	4	-	-
20	Ağâkes	GM	40	2	-
21	Halurib-i ‘Ulyâ	Krş.	44+8	2	-
22	Kumûs	GM	8	1	-
23	Kûğû	GM	18	3	-
24	Ağûn	-	-	-	-
25	Hums (Hams)?	GM	18	1	-
26	Merzîn (Mezrîn)?	GM	8	6	-
27	Gevenderî	GM	6	1	-
	TOPLAM	-	**280**	**39**	-

Tablo: 15 MUŞ NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Muş (Nefs)	Krş.	122+19	29+2	-
2	Termin	GM	35	6	-
3	Arâg	GM	9	2	-
4	Bârtîk	GM	8	1	-
5	Şimlâk	GM	35	6	-
6	Süklüm	GM	11	6	-
7	Arınc (Erinc)	GM	16	-	-
8	Cernis?	GM	6	-	-
9	Mervânk	GM	10	4	-
10	Ebu El-Yehtar?	M	9	-	-
11	Bertâg	GM	10	-	-
12	Arınc Vank	GM	9	2	-
13	Boğo Kehtik?	GM	5	-	-
14	Agûn (Egûn)	GM	7	-	-
15	Hâs Kend	GM	40	13	-
16	Norşîn	GM	19	1	-
17	Kârs	GM	29	4	-
18	Yârsân (Pârsân)	GM	10	2	-
19	Artîb?	GM	27	4	-
20	Kerekom (Geregöm)	GM	17	4	-
21	Ternîk?	GM	9	2	-
22	Mekrik	GM	16	5	-
23	Oştûr (Oşnûr)?	GM	7	3	-
24	Ali Kerkûn?	GM	18	5	-
25	Ogûn?	GM	14	2	-
26	Til?	GM	11	-	-
27	Sâyend?	GM	18	-	-
28	Sinâg (Siyâg)?	-	-	-	-
29	Bergû Vânk	GM	6	1	-
30	Adâg (Adâk)	GM	8	-	-
31	Du’âk	GM	11	3	-
32	Arı (Eri) Kâkîl	M	4	-	-
33	Kârsür (Gârsûr)	GM	18	6	-
34	Evsâr?	M	4	-	-
35	Şeyh Yakub	M	4	-	-
36	Ta’kılar?	-	-	-	-
37	Arihîk	M	9	-	-
38	Serkesân	-	-	-	-
39	Belilâg	-	-	-	-
40	Karapınar	M	8	-	-
41	Seyyid İbrahim nd. Mekes	M	4	-	-
42	Zerken (Rezken)	M	18	-	-
43	Hûynân-ı ‘Ulyâ	M	6	-	-

44	S'iret	M	12	-	-
45	Amânûk (Ahânûk)	M	26	-	-
46	Kazan	M	6	-	-
47	Tûz Gâvâg (Kâvâk)	M	7	-	-
48	Artucinik?	M	9	-	-
49	Sornur (Sûrnûr)	M	8	-	-
50	Hûniyân Süflâ	M	6	-	-
51	Sornûd-ı 'Ulyâ	M	13	-	-
52	Mâgin (Mâkil)	M	12	-	-
53	Bişâr?	-	-	-	-
54	Haldâk nd. Karapınar	-	-	-	-
55	Sornûd-ı Süflâ	M	10	-	-
56	Vânîk	-	-	-	-
57	Bâksür	M	10	-	-
58	Ali Zirtân	GM	5	3	-
59	Kemsür	GM	2	-	-
60	Melûnik?	GM	9	3	-
61	Sehmerlu	M	4	-	-
62	Ebu Arınc?	Krş.	10+5	-	-
63	Gârnî	GM	5	-	-
	TOPLAM	-	**805**	**119**	-

Tablo: 16 ÇUKUR OĞURMAK HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	**Köyler**	**M/GM**	**H**	**M**	**Mf**
1	Çâpkis (Çâbkes)	GM	9	-	-
2	Buzût?	GM	33	2	-
3	Hûrt?	GM	23	2	-
4	Mesît?	Krş.	6+6	-	-
5	Mûşeyh Şit?	GM	16	4	-
6	Pekinik	GM	3	-	-
7	Keşmâm	GM	8	-	-
8	Sîrnâçûr	GM	3	-	-
9	Hâks	GM	4	1	-
10	Birûn	Krş.	19+4	4	-
11	Çukur Ağırmak	GM	30	-	-
12	Ağaçûr	GM	5	-	-
13	Mahûr (Muhûr)	M	24	-	-
14	Murh-i ‘Ulyâ	M	34	-	-
15	Muştâk	M	17	-	-
16	Kârînûh	M	6	-	-
17	Tûrdnî	M	-	-	-
18	Siz	M	13	-	-
19	Marânûn (Harânûn)	M	16	-	-
20	Pertûk	M	6	-	-
21	Kâktû (Gâgtû)	M	1	-	-
22	Norşîn	M	22	-	-
23	Muşûri	M	14	-	-
24	Hâsû?	M	7	-	-
25	Meşâğ?	M	4	-	-
26	Pâv	M	7	-	-
27	Kûrhâk (Gûrhâg)	M	9	-	-
28	Nîst	M	1	-	-
29	Merîd?	M	7	-	-
30	Kâkos	M	3	-	-
31	Uskğâk	M	2	-	-
32	Murh-i Süflâ	M	25	-	-
33	Şeyh Pîrhân	M	6	-	-
34	Balkân (Balkân)	M	3	-	-
35	Hâcı Sür	M	2	-	-
	TOPLAM	-	**398**	**13**	-

Tablo: 17 ERÇİKAN NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	Köyler	M/GM	H	M	Mf
1	Dom (Kûm)	GM	44	18	-
2	Benlu?	GM	145	44	-
3	Pâzû	GM	29	6	-
4	Örenlu	GM	128	12	-
5	Sinâvan?	GM	35	-	-
6	Merket?	GM	28	3	-
7	Zağûk?	GM	22	4	-
8	Germûg	GM	27	4	-
9	Dasdûg	GM	16	6	-
10	Simâg	GM	22	8	-
11	Zîrîr (Zebrîr)	GM	23	7	-
12	Urûh (Oruğ)	GM	11	-	-
13	Gâzî	GM	23	-	-
14	Şeyh ‘Alâk	M	10	-	-
15	Arâciyur	M	7	-	-
16	İrnâre	M	3	-	-
17	Halifecik	M	10	-	-
18	Ziyaret	M	5	-	-
19	Akpınar	-	-	-	-
20	Suvirân	-	-	-	-
21	Azâr (Azâz)	M	5	-	-
22	Sâpûrîk	M	7	-	-
23	‘Amu nd. ‘Amulu	-	-	-	-
24	Zengok	-	-	-	-
	TOPLAM		**600**	**113**	-

Tablo: 18 AHLAT NAHİYESİ HANE VE MÜCERRED SAYILARI

No	**Köyler**	**M/GM**	**H**	**M**	**Mf**
1	Ahlât (Nefs)	Krş	137+126	6+8	9
2	Ağîn	GM	14	4	-
3	Ağâğ	GM	21	2	-
4	Sivâğpûr?	GM	8	-	-
5	Kalkat?	GM	10	1	-
6	Zâğıkî	GM	2	-	-
7	Hadnevâs?	GM	8	-	-
8	Norşîn	GM	30	5	-
9	Zağâk	GM	110	14	-
10	Kermûc	GM	108	12	-
11	Jastûnik	GM	45	6	-
12	Sür	Krş.	4+40	2	3
13	Neytûn?	GM	24	2	-
14	Pîrhûs	GM	30	2	-
15	Süğâs?	GM	11	1	-
16	Merzirek	GM	10	-	-
17	Adabağ	M	17	-	-
18	Gazârgir	GM	35	1	-
19	Kırklar	M	21	-	-
20	Pâğdos	M	4	-	-
21	İrsevîk	GM	6	-	-
22	Katâkom	GM	19	2	-
	TOPLAM	-	**840**	**68**	**12**

Tablo:19 BİTLİS SANCAĞINDA HANE VE MÜCERREDLER

No	Şehir/Nahiye	H	M	Mf
1	Şehir (Bitlis)	1049	83	8
2	Koltik	293	55	-
3	Dere-i Kefendir	232	11	-
4	Sivi	93	14	-
5	Tatvan	254	46	-
6	Güzeldere	93	14	-
7	Tatik	244	42	-
8	Umur Bey	1199	84	-
9	Gezenc	223	22	-
10	Hoyt	550	63	-
11	Boğnarin	595	99	-
12	Gevar Belem	205	30	-
13	Gevaş	125	11	-
14	Garçikân	280	39	-
15	Muş	805	119	-
16	Çukur Oğurmak	398	13	-
17	Erçikan	600	113	-
18	Ahlat	840	68	12
	TOPLAM	**7025**	**843**	**20**

II. BÖLÜM

İDARİ YAPI

A. BİTLİS SANCAĞI İDARİ YAPISI

Bitlis sancağı, Osmanlı idari yapısı içinde farklı bir statüye sahip idi. Çaldıran seferinden sonra ilk olarak Diyarbekir Beylerbeyliği'ne bağlı "liva-i Bidlis[53]" adı ile kayıtlarda yer almaktadır. Bu dönemde "yurtluk-ocaklık" konumunda bir sancaktı.

Yurtluk-ocaklık sancaklar, bölgenin fethi sırasında hizmet ve itaatlerinden dolayı eski sahiplerine tevcih edilmiş ve sancakbeyiliği belli bir ailenin elinde bulunan sancaklardı. Bu tür sancaklarda sancakbeyleri, bir aksilik olmadığı sürece, kayd-ı hayat şartı ile beylik yaparlardı. Hatta bir vesile ile sancağı elinden alınanların beylerin yerine yine kendi soyundan birinin atanması kanundu[54].

Bitlis sancağı, yönetim olarak 17 nahiyeye taksim edilmişti. Bunlar;

a- Koltik Nahiyesi[55]: Bu nahiye, adını aynı adı taşıyan bir köyden almıştır. Bu köy bugün Bitlis merkeze bağlı Arıdağ olarak bilinmektedir. Bu nahiye 1555 tarihinde 12 köy, 2 mezradan ibaretti.

b- Dere-i Kefendir (z) **Nahiyesi[56]**: nahiyenin bugünkü yeri bilinmemektedir. Muhtemelen Bitlis merkeze yakın bir yer olmalıdır. XVI. yüzyılda 20 köy, 4 mezradan oluşmuştu.

c- Sivi Nahiyesi[57]: 1555 tarihinde köylerinin tamamının Müslüman olduğu tek nahiye idi. Buranın Baykan yolunun sol tarafındakı dağlık alanda yer almaktaydı. Bu nahiyenin 11 köyü vardı. Bu nahiye bağlı mezra kaydı yoktu.

d- Tatvan Nahiyesi[58]: Merkezi Tatvan köyü idi. Bu nahiye 15 köy ve 4 mezradan oluşmaktaydı. Köylerinin tamamı gayrimüslimlerle meskundu.

---

53 N. Göyünç, "Diyarbekir BB. İlk İdari Taksimatı", s. 28.
54 Nejat Göyünç, "Yurtluk-Ocaklık Deyimleri Hakkında", **Prof. Dr. Bekir Kütükoğluna Armağan**, İstanbul 1991, s. 269-278; Ayni Ali Efendi, **Kavanin-i Al-i Osman Der-Hülas-i Mezamin-i Defter-i Divan**, Tasvir-i Efkâr Matbaası, İstanbul 1280, s. 29-30.
55 **BOA, TD 413**, s. 18-24.
56 **BOA, TD 413**, s. 25-31.
57 **BOA, TD 413**, s. 32-35.

e- Güzeldere Nahiyesi[59]: Güzeldere XVI. yüzyılda 14 köyü,4 mezrası olan bir nahiye idi. Bu nahiyedeki köylerin 8'inde Müslüman, 6'sında Hıristiyan halk mukim idi. Bu nahiye günümüzde Tatvan-Hizan arasında bir mevkiye tekabül etmektedir.

f- Tatik Nahiyesi[60]: Bugünkü Yolalan beldesine tekabül etmektedir. 1555 yılında 23 köyü, 3 de mezrası vardı.

g- Umur Beğ Nahiyesi[61]: Yeri belşirlenememiştir. XVI. yüzyılda 7 köyü vardı. Halkının tamamı hıristiyandı.

Bu nahiyenin adının Umur Beğ okunmasının doğru olmama ihtimali vardır. Bu ad Umrik ya da Omrik şeklinde de okunabilir. Bitlis mufassal defteri üzerinde çalışan araştırmacılar bu nahiyenin adını hep Umur Bey (Beğ)[62] olarak okumayı tercih etmiştir.

h- Gezenc Nahiyesi[63]: 1555 yılında 13 köyü vardı. Bu nahiyede mezra kaydı yoktu. Kanunnamede yerinin dağlık olduğu bilgisi yer almaktadır.

i- Hoyt Nahiyesi[64]: 41 köyü, 1 mezrası vardı. Bugün Mutki Kavakbaşı mevkine tekabül etmektedir.

j- Boğnarin Nahiyesi[65]: 31 köyüne karşılık, mezrası yoktu. Bugün yeri belirlenemiyor.

k- Gevar-Belem Nahiyesi[66]: 15 köyü, 2 mezrası olan bir birim idi. Bugün yeri, belirlenemiyor.

l- Gevaş Nahiyesi[67]: 12 köyü, 5 mezrası mevcuttu. Bugün Van iline bağlı bir ilçe merkezidir. Bu nahiyedeki köylerin tamamı gayrimüslim idi.

---

[58] **BOA, TD 413**, s. 36-42.
[59] **BOA, TD 413**, s. 43-46.
[60] **BOA, TD 413**, s. 47-54.
[61] **BOA, TD 413**, s. 55-69.
[62] Barkan, Kanunlar, 193; Akgündüz, Kanunlar, C. 7, s. 145; Mustafa Oflaz, "413 Numaralı Tahrir Defteri Işığında Tatvan Nahiyesi ile Tatvan ve Tuğ Karyelerine Bir Bakış", **I. Uluslararası Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri**, Beyan Yayınları İstanbul 2008, s. 235.
[63] **BOA, TD 413**, s. 70-76.
[64] **BOA, TD 413**, s. 77-93.
[65] **BOA, TD 413**, s. 96-109.
[66] **BOA, TD 413**, s. 110-116.

m- Garçikân Nahiyesi[68]: 20 köyüne karşılık, mezrası bulunmamaktaydı. Burası Tatvan-Van karayolu 40. Kilometrede bir bölge adı olarak bilinmektedir.

n- Muş Nahiyesi[69]: 1555 yılında 21'i Müslüman, 33'ü Hıristiyan, 2'si karışık ve 7'si boş olan 63 köyü, 11 mezrası vardı. Bugün Muş il merkezi olarak bilinmektedir.

o- Çukur Oğurmak Nahiyesi[70]: Bu nahiye defterde sadece bir defa bu adla yazılmıştır. Köy adlarından sonra hep Çukur şeklinde yazılmıştır. Burası günümüzde Güroymak ilçesi sınırları içinde yer almaktadır. Bu ad halk arasında varlığını sürdürmektedir. Bu naiyenin 23'ü Müslüman, 10'u Hıristiyan ve 2'si karışık 35 köyü vardı. Bu nahiyeye bağlı mezra yoktu.

p- Erçikân Nahiyesi[71]: 24 köyü, 6 mezrası vardı. Bu köylerin 4'dünde nüfus kaydı yoktu. Bugün yeri bilinmemektedir.

q- Ahlat Nahiyesi[72]: Ortaçağın önemli Türk-İslam şehirlerindendi. XVI. yüzyılda 840 hane, 68 mücerred ve 12 muaf nüfusun yaşadığı bir yerdi. Bu nahiyeye bağlı 17'si Müslüman, 3'ü Hıristiyan ve 2'si karışık 22 köyü, 44 mezrası vardı. Sancağın toplamında ise 82 mezra vardı. Bu durumda Bitlis sancağındaki mezraların yarısından fazlası Ahlat nahiyesine bağlı idi.

Bitlis sancağındaki toprak tasarrufu ise padişah ve mirliva hassı ile Budak Bey zeametinden ibaretti. Bu sancakta timara ayrılmış yer bulunmamaktaydı. Padişah haslarının çoğu gayrimüslim yerleşim yerlerinin hasılından oluşuyordu. Bunlar arasında Umur Beğ, Gezenc, Hoyt, Muş, Çukur Oğurmak nahiyelerinin gelirinin tamamı vardı. Mirliva hasları ise, Koltik, Gevar Belem, Gevaş, Garçikan ve Erçikan nahiyelerinin gelirinden müteşekkil idi. Budak Bey'in tasarruf ettiği köyler ise Tatik nahiyesine bağlı Kerğ[73], Vanik[74], Sason[75], Selgam, Ustin, Garu,

---

67 **BOA, TD 413**, s. 117-121.
68 **BOA, TD 413**, s. 122-133.
69 **BOA, TD 413**, s. 134-157.
70 **BOA, TD 413**, s. 159-170.
71 **BOA, TD 413**, s. 172-183.
72 **BOA, TD 413**, s. 184- 202.
73 **BOA, TD 413**, s. 48.
74 **BOA, TD 413**, s. 49.
75 **BOA, TD 413**, s. 49.

Mağrebyân, Koro, Yusmedean, Kaşdunik, Gün, Kümüs, Tatik (nahinenin adı da olan bu köy 8 hane, 2 mücerred nüfustan ibaretti), Davudan, İrnik, Simek[76] ile Gevar Belem nahiyesine bağlı Gizurgeben[77], Asuş, Esender köylerinin hasılından ibaretti.

Tablo: 20 KOLTİK NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Tulu ?	8	Sekünis
2	Bali ?	9	Babirinc
3	Nefs-i Koltik	10	Mezra
4	Şin	11	Alugân
5	Perhend ?	12	Orsak
6	Humaki ?	13	Mz. Hamaçûr
7	Musisan ?	14	Mz. Vârûkân

Tablo: 21 DERE-İ KEFENDİR NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Germâne	13	Haçikân
2	Kamer	14	Mârkud ?
3	Bocân	15	Sürim
4	Engök ?	16	Hürmüz ?
5	Derc	17	Akuk-i Ülyâ
6	Siz ?	18	Akuk-i Süflâ
7	Kanaklı ?	19	Aclik ?
8	Tanâz	20	Allin
9	Şirder ?	21	Evlek-i Ülyâ
10	Şinik	22	Evlek-i Süflâ
11	Serkesân	23	Gürcân ?
12	Yako	24	Alak

[76] **BOA, TD 413**, s. 53.
[77] **BOA, TD 413**, s. 115.

Tablo: 22 SİVİ NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Arûzân	7	Yemûn ?
2	Râka ?	8	Ribat
3	Şin	9	Katil
4	Karkuş	10	Arsud ?
5	Şeyh Cum'a	11	Kavinis
6	Çomar		

Tablo: 23 TATVAN NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Pâş	11	Pûr
2	Zavar	12	Tâtvân
3	Arzik?	13	Gîzvâk
4	Kemâhî	14	Bâbşîn
5	Kakırlu?	15	Çelhûr
6	Kumüs	16	Mz. Bâğishân?
7	Şîn ?	17	Mz. Asesür?
8	Sâyergûr?	18	Mz. Sürîk
9	Ortâb	19	Mz. Mezra'a
10	Tûğ		

Tablo: 24 GÜZEL DERE NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	End	10	Kârûkân
2	Harb ?	11	Zîz
3	Tob	12	Diregüb ?
4	Kerb	13	Karniyân
5	Sâk (Sâg)	14	Malikân
6	Nîl	15	Mz. Osik?
7	Elîrân	16	Mz.Digârgân
8	Sânûs	17	Mz. Tâc Medûn?
9	Gârînûr	18	Mz. Küçük

Tablo: 25 TATİK NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Mûçkenûs	14	Kümis
2	Pâs	15	Deyrtâhûn?
3	Kerğ	16	Vank
4	Vânik	17	Tâtik
5	Sâson	18	Davudân
6	Selgâm?	19	İrnik (Arinik)
7	Ustîn?	20	Simek
8	Garû	21	Melmikâ?
9	Mağrebyân	22	Kumûs
10	Koro	23	Sanûlûvân
11	Yusmedân?	24	Mz. Sistân?
12	Kaşdunik?	25	Mz. Sehû?
13	Gün	26	Mz. Aspû?

Tablo: 26 UMUR BEĞ NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Esrik	5	Peh?
2	Mucur	6	Merfes?
3	Harapi?	7	Kerhû?
4	Bogsûd		

Tablo: 27 GEZENC (KERNEH) NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Kârib	8	Hamirbâk?
2	Karbû-i Süflâ	9	Hûtâk?
3	Karbu-i 'Ulyâ	10	Hûr (Hor)
4	Fârgûk	11	Tizyân?
5	Terûk?	12	Bâbü'l-Mesih
6	Urnik	13	Sârûğ
7	Tânzû (Tânzid)		

Tablo: 28 HOYT NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Köprü?	22	Küçük (Küçek)
2	Şîn	23	Bûrnâş
3	Elâcik (Alâcek)	24	Dâb
4	Buğûnik?	25	Bârsehik (Yârsehik)
5	Bozfenk	26	Tâc
6	Tâksûr	27	Kes Rûf
7	Kavâs (Davâs)?	28	Sûğras?
8	Şiniş (Şeneş)	29	Kor (Kûr)
9	Kenlûgân?	30	'Aryân ('Üryân)
10	Tahvîk?	31	Ömer Hebûn?
11	Gümrü Vank	32	Tevâk (Nevâk)
12	Tâko	33	Hâcı Tâk
13	Purdsür?	34	Ta'rîr?
14	Kaştvîn	35	Sîle Bûş
15	Uğcûr	36	Horî
16	Horîk (Hûrîk)	37	Heceyin?
17	Kesür	38	Bâb-ı Tâk
18	Serhîk?	39	Diyâr
19	Halâçkân	40	Ürek
20	Ezfenk?	41	Gürskân
21	Ortûğ (Urtûğ)	42	Mz. Kûr (Gür)?

Tablo: 29- BOĞNARİN NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Hes?	17	Köşk
2	Keken?	18	Hûbân?
3	Bûğnârin	19	Halûneşk?
4	Arâğ	20	Erûs
5	Kânik (Hânik)	21	Neyhir?
6	Şîn	22	Aritân?
7	Ursaha?	23	Ziyâret
8	Gevetzû (Gunzu)?	24	Bendrûk
9	Gâşâğ	25	Vartûğ
10	Esbnecîr?	26	Mezra'a
11	Tânûlet	27	Kûrnî
12	Arı (Azı) Seleri	28	Hîzân
13	Buğnâret	29	Kânûs
14	Dakâr?	30	Ağnik
15	Teberük?	31	Serân?
16	Şîb		

Tablo: 30 GEVÂR BELEM NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Mezra'a-ı Celâl?	10	Körîkân
2	Çûrsîn	11	Şekrâs?
3	Sülü (Sevlev)	12	Evek Tâğ (Ön Tâğ)
4	Sâpûr	13	Gizûrgeben?
5	Vânîk	14	Asûş
6	Şârmûş	15	Esender?
7	Eskûs?	16	Esiz (Asiz)?
8	Kız (Kiz)?	17	Mz. Saru Çayı
9	Mâşvâz?	18	Mz. Mahalle-i Bârgerer?

Tablo: 31 GEVÂŞ NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Gevâş (Nefs)	10	Zîğ (Rîğ)
2	Naha İret?	11	Pârekânis
3	Tûr Genc	12	Berçelu Kend?
4	Şîryân	13	Mz. Havâş?
5	Gîzâk	14	Mz. Bayâmâşû?
6	Mezra'a	15	Mz. Micirik
7	Târîk	16	Mz İn
8	Azpert	17	Mz. Vârkenûş
9	Teşûğ?		

Tablo: 32 GÂRÇİKÂN NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Tâgân	15	Çâçerkom (Çâçergöm)
2	Vânik (Vâtik)	16	Ketâsûr
3	Poğâ	17	Alûr (Alor)
4	Sakânis	18	Oturvank
5	Bağlu	19	'Askerî
6	Sirûs (Birûs)?	20	Ağâkes
7	Zân	21	Halurib-i 'Ulyâ
8	Kenerâs?	22	Kumûs
9	Hâşâg	23	Kûğû
10	Kâşân?	24	Ağûn
11	Hîrtân?	25	Hums (Hams)?
12	Avânis	26	Merzîn (Mezrîn)?
13	Pîzûz	27	Gevenderî
14	Ağdâd		

Tablo: 33- MUŞ NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Muş (Nefs)	38	Serkesân
2	Termin	39	Belilâg
3	Arâg	40	Karapınar
4	Bârtîk	41	Seyyid İbrahim nd. Mekes
5	Şimlâk	42	Zerken (Rezken)
6	Süklüm	43	Hûynân-ı 'Ulyâ
7	Arınc (Erinc)	44	S'iret
8	Cernis?	45	Amânûk (Ahânûk)
9	Mervânk	46	Kazan
10	Ebu El-Yehtar?	47	Tûz Gâvâg (Kâvâk)
11	Bertâg	48	Artucinik?
12	Arınc Vank	49	Sornur (Sûrnûr)
13	Boğo Kehtik?	50	Hûniyân Süflâ
14	Agûn (Egûn)	51	Sornûd-ı 'Ulyâ
15	Hâs Kend	52	Mâgin (Mâkil)
16	Norşîn	53	Bişâr?
17	Kârs	54	Haldâk nd. Karapınar
18	Yârsân (Pârsân)	55	Sornûd-ı Süflâ
19	Artîb?	56	Vânîk
20	Kerekom (Geregöm)	57	Bâksür
21	Ternîk?	58	Ali Zirtân
22	Mekrik	59	Kemsür
23	Oştûr (Oşnûr)?	60	Melûnik?
24	Ali Kerkûn?	61	Sehmerlu
25	Ogûn?	62	Ebu Arınc?
26	Til?	63	Gârnî
27	Sâyend?	64	Mz. Hânûs Süflâ
28	Sinâg (Siyâg)?	65	Mz. Bekegüb?
29	Bergû Vânk	66	Mz. Kasik?
30	Adâg (Adâk)	67	Mz. Arçenûr?
31	Du'âk	68	Mz. Kara Meşâ
32	Arı (Eri) Kâkîl	69	Mz. Vârğâk?
33	Kârsür (Gârsûr)	70	Mz. Ebik?
34	Evsâr?	71	Mz. Çoban
35	Şeyh Yakub	72	Mz. Ağûnik
36	Ta'kılar?	73	Mz. Sûs?
37	Arihîk	74	Mz. Mendîk

Tablo: 34 ÇUKUR OĞURMAK NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Çâpkis (Çâbkes)	19	Marânûn (Harânûn)
2	Buzût?	20	Pertûk
3	Hûrt?	21	Kâktû (Gâgtû)
4	Mesît?	22	Norşîn
5	Mûşeyh Şit?	23	Muşûri
6	Pekinik	24	Hâsû?
7	Keşmâm	25	Meşâğ?
8	Sîrnâçûr	26	Pâv
9	Hâks	27	Kûrhâk (Gûrhâg)
10	Birûn	28	Nîst
11	Çukur Ağırmak	29	Merîd?
12	Ağaçûr	30	Kâkos
13	Mahûr (Muhûr)	31	Uskğâk
14	Murh-i 'Ulyâ	32	Murh-i Süflâ
15	Muştâk	33	Şeyh Pîrhân
16	Kârînûh	34	Balkân (Balkân)
17	Tûrdnî	35	Hâcı Sür
18	Siz		

Tablo: 35 ERÇİKÂN NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Dom (Kûm)	17	Halifecik
2	Benlu?	18	Ziyaret
3	Pâzû	19	Akpınar
4	Örenlu	20	Suvirân
5	Sinâvan?	21	Azâr (Azâz)
6	Merket?	22	Sâpûrîk
7	Zağûk?	23	'Amu nd. 'Amulu
8	Germûg	24	Zengok
9	Dasdûg	25	Mûrde ?
10	Simâg	26	Mz. Mârdik
11	Zîrîr (Zebrîr)	27	Mz. Köse Ali
12	Urûh (Oruğ)	28	Mz. Uğûyik
13	Gâzî	29	Mz. Erbâk
14	Şeyh 'Alâk	30	Mz. Kemsür
15	Arâciyur	31	Mz. Şah Melik
16	İrnâre		

Tablo: 36 AHLÂT NAHİYESİ

No	Köy/Mezra'a Adı	No	Köy/Mezra'a Adı
1	Ahlât (Nefs)	36	Mz. Çil Viran
2	Ağîn	37	Mz. Hulken?
3	Ağâğ	38	Mz. Kös?
4	Sivâğpûr?	39	Mz. Yoğurt Gayr?
5	Kalkat?	40	Mz. Hâsûk
6	Zâğıkî	41	Mz. Merdan
7	Hadnevâs?	42	Mz. Gürün
8	Norşîn	43	Mz. Teke Süren
9	Zağâk	44	Mz. Esürvân?
10	Kermûc	45	Mz. Nurvân
11	Jastûnik	46	Mz. Asvân
12	Sür	47	Mz. Dermân
13	Neytûn?	48	Mz. Ersan ve Vânk
14	Pîrhûs	49	Mz. Kara Germûh
15	Süğâs?	50	Mz. Adiş?
16	Merzirek	51	Mz. Memik?
17	Adabağ	52	Mz. Ziyâr
18	Gazârgir	53	Mz. Mezra'a
19	Kırklar	54	Mz. Bolâhbûh?
20	Pâğdos	55	Mz. Zeyrûk?
21	İrsevîk	56	Mz. Sahcit?
22	Katâkom	57	Mz. Pulur?
23	Mz. Yucrânik?	58	Mz. Arirak?
24	Mz. Hûk	59	Mz. Burk?
25	Mz. Sukurd	60	Mz. Akpınar
26	Mz. Ekrek	61	Mz. Menâgüm
27	Mz. Gürvi?	62	Mz. Dârnâs?
28	Mz. Kızıl Viran	63	Mz. Ağ Merûr
29	Mz. Kara Adiş	64	Mz. Osmân
30	Mz. Kilise-i Vânk	65	Mz. Câvklâdek?
31	Mz. Bâiş?	66	Mz. Sürgût ve İki Bük
32	Mz. Cemaleddin	67	
33	Mz. Harîs	68	
34	Mz. Padâm	69	
35	Mz. Monlâ Kâsım		

Tablo: 37 BİTLİS SANCAĞININ NAHİYELERİNİN KÖY VE MEZRA SAYISI

NO	Nahiye Adı	Köy sayısı	Mezra sayısı
1	Koltik	12	2
2	Dere-i Kefendir (z)	24	-
3	Sivi	11	-
4	Tatvan	15	4
5	Güzeldere	14	4
6	Tatik	23	3
7	Umur Bey	7	-
8	Gezenc (Kerneh)	13	-
9	Hoyt	41	1
10	Boğnarin	31	-
11	Gevar Belem(?)	16	2
12	Gevaş	12	5
13	Garçikân	27	-
14	Muş	63	11
15	Çukur Oğurmak(?)	35	-
16	Erçikân	25	6
17	Ahlat	22	44
	TOPLAM	**389**	**82**

III. BÖLÜM

EKONOMİK DURUM

A- ZİRAÎ ÜRETİM VE ZİRAÎ ÜRETİMDEN ALINAN VERGİLER

Ziraî mahsuller, devlet için mühim bir malî kaynak olduğu gibi, halkın iaşesi ve hayvanların beslenmesi için de hayatî önemi haizdi. Ekonomi politikası ziraî üretime dayalı olan Osmanlı devleti, tarım alanlarının "boz bırakılmaması" için bir takım tedbirler almaktan geri kalmamıştır. Devlet, hububat üretimini artırmak için köylüyü, elindeki toprağı işlemeye mecbur tutuyordu. Köylü, üzerinde kayıtlı bulunan arazinin dışında boş bulduğu toprakları değerlendirme imkanına da sahipti. Kanunnamelerde, bu durumu teşvik edici hükümler yer almaktadır[78].

1555 tarihindeki bilgilere göre; Bitlis sancağına bağlı köylerin çoğunda buğday, darı ve arpa üretimi yapılmaktaydı. Hububat üretimi dışında, bazı köylerde bostan piyaz, bağ (üzüm), meyve üretiminin yapıldığı tespit edilmektedir.

1555 tarihinde, buğday üretiminden 512683 akçe, arpa üretiminden 158478 akçe, darı üretiminden 167194 akçe vergi alınmıştır. Bitlis sancağında buğday öşrü 1/8 nispetinde idi.

Bostan ve meyve üretimi ile ilgili veriler aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Bitlis Sancağında, buğdaydan sonra en önemli gelir getirici kaynak üzüm üretimi idi. Bitlis sancağına bağlı birçok köyde bağcılık yapılıyordu. Resm-ı bağat ismi ile alınan vergi miktarı ise 27060 akçe idi.

Meyve üretimi de sancakta yaygındı. (Bkz. Tablo 39)

Bitlis sancağında narh fiyatları buğday keyli için 12, arpa ve darı keyli için 8 akçe olarak uygulanmıştır. Bu rakamlar defterde verilen vergi miktarının keyl miktarına bölünmesinden elde edilmektedir.

---

[78] "...meğerki üzerlerine yazılan yerlerden tamam ekdikten sonra varup ahar yerde ve ahar köyde zirarat edüp ziyade rençberlik murad ider ola anun gibilere ağaları mani olmaya" İsmet Miroğlu, **Kemah Sancağı Ve Erzincan Kazası (1520-1566**), TTK, Ankara1990, s. 174. (Barkan'dan naklen.)

B- HAYVANCILIK VE HAYVANCILIKLA İLGİLİ VERGİLER

a-Âdet- Ağnam

Âdet-ı ağnam, koyun ve keçi için üreticiden alınan verginin ismidir. Bu vergi devlet dahilinde Müslüman Gayrimüslim farkı gözetilmeksizin umumiyetle bütün reayâdan eşit bir şekilde 2 veya 3 koyun başına 1 akçe olarak alınırdı[79].

1555 tarihinde Bivirzi cemaati'nden 4931[80] akçe, Eşturgi cemaati'nden 7000[81] akçe, sancağın tamamında ise 14390 akçe vergi alınıyordu.

b- Resm-i Küvâre

Reâyânın elindeki arı kovanlarının mahsulünden, yani balından vergi ismidir.1555'te Bitlis sancağında bal üretimi yapılıyordu. Bu üretimden 5240 akçe vergi alınıyordu.

C- MAKTU' VERGİLER VE MUKATA'ALAR

Mukata'a, geliri kimseye dirlik olarak verilmeyip, doğrudan divan-ı hümayuna bırakılan vergi ve gelir kaynakları için kullanılan bir ıstılahtır. Mirî arazi rejiminin uygulandığı her yerde, mukata'a ile devletin nakit para ihtiyacını karşılamak üzere iktisadî iş çeşidi, ziraat, maden vb. gibi memleketin en zengin gelir kaynakları mukata'a olarak hazineye gelir getirici kaynak olarak kayd edilmiştir[82].

Boyahaneler, XVI. yüzyılda en önemli sanayi kolu olan dokuma sanayiinde kullanılan ipliklerin renklendirilmesi ve kumaşların boyanması için faaliyet gösteren işletmelerdir. XVI. yüzyılda Bitlis sancağında Mûçkenûs[83], Köprü [84], Hes[85], Vanik[86], Muş[87], Haskend[88] ve Benlu (Çanlu)[89] merkezlerinde birer boyahanenin olduğu görülmektedir.

---

[79] Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler", A. Ü. **Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, V/5**, Ankara (1947), s. 485.
[80] **BOA, TD, 413**, s. 156.
[81] **BOA, TD, 413**, s. 201.
[82] Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi II**, Cem Yayınları, İstanbul 1995, s. 231.
[83] **BOA, TD 413**, s. 47.
[84] **BOA, TD 413**, s. 77.
[85] **BOA, TD 413**, s. 97.
[86] **BOA, TD 413**, s. 111.
[87] **BOA, TD 413**, s. 135.
[88] **BOA, TD 413**, s. 141.

Bitlis sancağındaki önemli işletmelerden biri de asiyâbdır. Sancağa bağlı birçok köyde bu işletme mevcuttu. Sancağın tamamında bu işletmelerden 4460 akçe vergi alımaktaydı. Bu değirmenlerin birkısmı yılın tamamında faal iken, bir kısmı 6 ay aktifti. Değirmenlerin bulunduğu köyler ve bağlı olduğu nahiyeler ise şöyle idi. Koltik nahiyesinin Nefs-i Koltik, Şin, Perhend ve Musisan köyünde; Tatvan nahiyesinin Tuğ, Pûr ve Tatvan köyünde; Güzeldere nahiyesinin Sak ve Nil köyünde; Tatik nahiyesinin Muçkenus, Pas, Kerğ ve Sason köyünde; Gezenc nahiyesinin Karbu-i Ulya, Terük, Hutag, Hur ve Tizyan köyünde; Hoyt nahiyesinin Köprü, Taksür, Purdsür ve Ezfenk Köyünde; Gevar Belem nahiyesinin Mezra‘ı Celal, Çursin, Sapur, Maşvaz, Şekras ve Evek Tag köyünde; Garçikan nahiyesinin Vanik, Zan, Kaşan, Avanis ve Halurib-i Ulya köyünde; Muş nahiyesinin Muş, Arınç, Kars ve Artib köyünde; Çukur Oğurmak nahiyesinin Buzut, Birun, Çukur Ağırmak, Muhur ve Muştag köyünde; Erçikân nahiyesinin Merked, Simag ve Zirir köyünde ile Ahlat nahiyesinin Ahlat merkez ile Norşin köyünde olmak üzere 47 adet değirmenin olduğu tespit edilmektedir.

Muş nahiyesinin merkezinde yıllık geliri 1000 akçe olan bir dabbağhanenin olduğu görülmektedir[90].

D- ŞAHSA BAĞLI VERGİLER

a-Resm-i Bennâk

Bennâk, evli fakat çift tasarruf etmeyen veya nim çift’den az yer tasarruf eden raiyyet için kullanılan bir tabirdir. Mücerredden farkı sadece evli olmasıdır. Bennâk resmi, resm-i çift gibi toprağa bağlı olmayıp, tamamen şahsa bağlı bir baş vergisidir. Nitekim 1566 tarihli Harput Kanunnâmesi’nde bu vergi için “baş hakkı” ibaresi kullanılmıştır[91]. Resm-i bennâk 12 akçe olarak tahsil edilmekteydi.

---

[89] **BOA, TD 413**, s. 174.
[90] **BOA, TD 413**, s. 135.
[91] Mehmet Ali Ünal, **XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566),** s. 130.

b- Resm-i Mücerred

Mücered, evlenmemiş fakat eli iş tutan "kisb ü kâra kâdir" olan reâyâdan alınan bir vergi olup, miktarı 6 akçe idi. 1555'te sadece Müslüman mücerredlerden bu vergi tahsil edilmiştir. Bu tarihte 174 akçe mücerred resmi alınmıştır.

c- Resm-i İspenç

İspenç resmi, büluğ çağına ermiş, köylü, göçebe, şehir veya kasabada oturan, evli veya bekar topraklı veya topraksız her Gayrimüslim erkekten alınan örfî bir baş vergisidir.

1555'te Bitlis sancağında yekûn olarak 155822 akçe ispenç resmi tahsil edilmiştir. (Bkz. Tablo: 42).

d- Adet-i Irğadiye

Osmanlı Devleti'nde, zaman ve mekana göre adet-i ırğadiye için farklı uygulamaların olduğu görülmektedir. Bu vergi, yol, köprü, kale gibi bazı yapıların inşasında yılda 3-4 gün bedenen çalışmakla ödendiği gibi, 3-4 günlük çalışmanın bedeli olarak para ödemekle de bu mükellefiyet yerine getirilirdi.

1555 tarihinde Bitlis sancağında sadece Gayrimüslim evli-bekar her mükelleften 6 akçe olarak tahsil edildiği görülmektedir. Adı geçen tarihte, 33186 akçe ırğadiye resmi tahsil edilmiştir.

E- ARIZİ VERGİLER

a- Bâd-ı Hevâ

Bu vergi, önceden kestirilemeyen ve zuhurata bağlı olarak alınan bir vergidir. 1555'te bu vergi kalemi için 40750 akçe alınmıştır.

b- Resm-i Tapu ve Deşt-i Bâni

Tapu resm-i, çiftlik tasarruf eden reâyânın bir defaya mahsus olmak üzere sipahisine ödediği ve çoğunlukla arazisinin bir yıllık mahsulünün bedelidir. Bu ödemeyi yapan raiyet, ömrünün sonuna kadar arazi üzerindeki tasarruf hakkını sürdürür ve arazinin tasarruf hakkını çocuklarına miras bırakabilirdi.

Deştbâni ise herhangi bir şahsın at veya davarının başka bir kişinin ekinine girdiğinde ödediği cerime, yani para cezasıdır. Adı geçen tarihte bu kalemden tahsil edilen vergi miktarı 7684 akçe idi.

Bitlis sancağında bazı vergilerin sadece bir veya birkaç köyden tahsil edildiği görülmektedir. Bu tür vergiler müteferrik adı ile tablo halinde verilmiştir. (bkz. Tablo: 44) Bu vergiler yonca, çayır gibi hayvancılıkla da ilişkilendirilebilecek vergiler, gürgen, zekuk, ma'sara ve kebgir için tahsil edilen vergilerdir. Ayrıca "*ma'den-ı ahen*" adı ile Tatvan nahiyesinin Ortab ve Tuğ köyünde, Güzeldere nahiyesinin Nil köyünde; Tatik nahiyesinin Kerh köyünde; Gevar Belem nahiyesinin Maşvaz köyünde olmak üzere 5 köyde demir işletmeciliğinin kayıtlarda yer aldığı görülmektedir.

Tablo: 38 BİTLİS SANCAĞINDA NAHİYELERE GÖRE ZİRAÎ ÜRETİMDEN ALINAN VERGİLER VE MİKTARI

NO	Nahiye Adı	Buğday	Arpa	Darı
1	Koltik	14720	800	5856
2	Dere-i Kefendir (z)	8000	-	3144
3	Sivi	1600	-	8648
4	Tatvan	39881	11440	5416
5	Güzeldere	7390	-	2480
6	Tatik	33216	7680	9844
7	Umur Bey	5768	-	13256
8	Gezenc (Kerneh)	6116	2502	12372
9	Hoyt	34640	15332	13744
10	Boğnarin	18382	2840	8262
11	Gevar Belem(?)	34560	-	11810
12	Gevaş	6540	2270	1676
13	Garçikân	29830	1730	12108
14	Muş	99890	38458	2330
15	Çukur Oğurmak(?)	42700	5424	5185
16	Erçikân	104450	42380	30035
17	Ahlat	67700	27622	21028
	TOPLAM	**512683**	**158478**	**167194**

Tablo: 39 BAĞCILIK, MEYVECİLİK ve BOSTAN

NO	Nahiye Adı	Bağat	Ceviz	Meyve	Besatin	Piyaz
1	Koltik	1100	1142	-	-	-
2	Dere-i Kefendir (z)	200	-	-	-	-
3	Sivi	-	-	-	-	-
4	Tatvan	500	300	-	-	95
5	Güzeldere	-	110	-	-	-
6	Tatik	-	473	-	-	-
7	Umur Bey	-	-	-	-	-
8	Gezenc (Kerneh)	-	-	510	-	-
9	Hoyt	-	-	-	-	-
10	Boğnarin	-	-	-	-	-
11	Gevar Belem(?)	370	1073	724	-	-
12	Gevaş	-	-	-	-	-
13	Garçikân	7740	115	396	-	-
14	Muş	1800	52	-	-	-
15	Çukur Oğurmak(?)	-	-	-	-	20
16	Erçikân	-	-	-	-	-
17	Ahlat	15650	-	1500	6179	-
	TOPLAM	**27060**	**3265**	**3130**	**6179**	**115**

Tablo: 40 HAYVANCILIK VE HAYVANCILIKLA İLGİLİ VERGİLER

NO	Nahiye Adı	Küvare	Bal	Adet-ı ağnam
1	Koltik	481	-	-
2	Dere-i Kefendir (z)	190	-	-
3	Sivi	-	-	-
4	Tatvan	-	-	-
5	Güzeldere	-	-	200
6	Tatik	65	20	-
7	Umur Bey	1050	-	2000
8	Gezenc (Kerneh)	564	-	-
9	Hoyt	1860	-	3000
10	Boğnarin	970		4000
11	Gevar Belem(?)	-	-	550-40
12	Gevaş	-	-	-
13	Garçikân	-	-	1100
14	Muş	-	-	2500
15	Çukur Oğurmak(?)	20	-	-
16	Erçikân	-	-	1000
17	Ahlat	20	-	-
	TOPLAM	**5220**	**20**	**14390**

Tablo: 41 MAKTU‘ VERGİLER ve MUKATAALAR

NO	Nahiye Adı	Boyahane	Asiyâb	Maden-i Ahen
1	Koltik	1000	330	-
2	Dere-i Kefendir (z)	-	-	-
3	Sivi	-	-	-
4	Tatvan	-	460	2550
5	Güzeldere	-	120	240
6	Tatik	1000	320	300
7	Umur Bey	-	-	-
8	Gezenc (Kerneh)	-	240	-
9	Hoyt	2500	390	-
10	Boğnarin	700	-	-
11	Gevar Belem(?)	960	510	480
12	Gevaş	-	-	-
13	Garçikân	-	620	-
14	Muş	4400	390	-
15	Çukur Oğurmak(?)	-	390	-
16	Erçikân	1500	150	-
17	Ahlat	-	540	-
	TOPLAM	**12060**	**4460**	**3570**

Tablo: 42 ŞAHSA BAĞLI VERGİLER

NO	Nahiye Adı	İspenç	Irgadiye	Zemin	Hane	Bennâk	Mücerred
1	Koltik	6075	1422	425	512	658	24
2	Dere-i Kefendir (z)	1250	252	495	720	-	18
3	Sivi	-	-	630	-	1115	84
4	Tatvan	7470	1528	-	-	-	-
5	Güzeldere	1825	370	-	-	-	-
6	Tatik	4375	834	725	-	886	24
7	Umur Bey	34575	7794	-	-	-	-
8	Gezenc (Kerneh)	7105	1507	50	108	-	-
9	Hoyt	13125	3048	310	-	564	-
10	Boğnarin	12475	2484	660	-	1376	-
11	Gevar Belem(?)	5000	1454	351	-	276	18
12	Gevaş	3375	753	-	-	-	-
13	Garçikân	7200	1482	1928	-	396	24
14	Muş	12925	3047	-	-	1964	6
15	Çukur Oğurmak(?)	4375	976	-	-	2677	-
16	Erçikân	16922	3248	-	-	291	-
17	Ahlat	17750	2987	-	-	-	-
	TOPLAM	**155822**	**33186**	**5574**	**1340**	**10203**	**174**

Tablo: 43 ARIZI VERGİLER

NO	Nahiye Adı	Bad-ı Hevâ	Tapu-Deştbâni
1	Koltik	2235	987
2	Dere-i Kefendir (z)	561	301
3	Sivi	894	-
4	Tatvan	-	600
5	Güzeldere	395	182
6	Tatik	1567	652
7	Umur Bey	4910	573
8	Gezenc (Kerneh)	752	594
9	Hoyt	4698	760
10	Boğnarin	3720	-
11	Gevar Belem(?)	1217	588
12	Gevaş	671	150
13	Garçikân	1928	752
14	Muş	6161	216
15	Çukur Oğurmak(?)	1676	-
16	Erçikân	4763	-
17	Ahlat	4602	1329
	TOPLAM	**40750**	**7684**

Tablo: 44 MÜTEFERRİK VERGİLER

NO	Nahiye Adı	Yonca	Çayır	Gürgen	Zekûk	Keten	Ma'sara	Kebgir
1	Koltik	-	-	530	-	-	-	-
2	Dere-i Kefendir (z)	-	-	45	-	-	-	-
3	Sivi	-	-	-	-	-	-	-
4	Tatvan	374	-	-	-	-	60	-
5	Güzeldere	-	-	-	-	-	-	-
6	Tatik	-	-	-	-	-	-	25
7	Umur Bey	-	-	-	-	-	-	-
8	Gezenc (Kerneh)	-	-	-	-	-	-	-
9	Hoyt	-	-	-	-	-	-	-
10	Boğnarin	-	-	-	-	-	-	-
11	Gevar Belem(?)	-	-	-	-	-	-	-
12	Gevaş	-	-	-	-	-	-	-
13	Garçikân	9	-	-	-	55	-	-
14	Muş	-	-	-	360	-	-	-
15	Çukur Oğurmak(?)	-	100	-	-	-	100	-
16	Erçikân	-	-	-	-	-	-	-
17	Ahlat	1900	-	-	-	-	-	-
	TOPLAM	**2283**	**100**	**575**	**360**	**55**	**160**	**25**

Tablo: 45 KOLTİK NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	**İspenç**	**Irgadiye**	**Hınta**	**Şair**	**Duhn**	**Ceviz**	**Tapu**	**Gürgen**	**Küvare**	**Bağat**	**Boyahane**	**Asiyab**	**Bâd-ı Hevâ**	**Zemin**	**Hane**	**Bennâk**	**Mücerred**	**Maden**	**HASIL**
1	Tulu	300	66	600	-	200	40	24	-	-	-	-	-	60	-	-	-	-	-	1290
2	Bali	525	114	1200	-	800	-	42	-	-	-	-	-	105	-	-	-	-	-	2816
3	Nefs-i Koltik	2225	420	2400	800	160	242	178	500	20	-	-	120	440	-	-	-	-	-	7500
4	Şîn	2425	456	6000	-	2000	610	485	-	300	500	1000	30	485	-	-	-	-	-	14000
5	Perhend?	600	90	1200	-	480	70	48	-	-	200	-	60	120	-	-	-	-	-	2888
6	Humâki?	-	120	740	-	240	-	50	30	-	-	-	-	100	100	240	-	6	-	1616
7	Musisân?	-	136	970	-	360	-	46	-	100	230	-	120	130	120	272	-	18	480	2882
8	Sekünis	-	30	360	-	96	20	10	-	-	-	-	-	50	25	-	60	-	-	551
9	Mz. Hamacûr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	250
10	Babiribc	-	-	600	-	320	50	48	-	20	50	-	-	374	40	-	262	-	-	1800
12	Mezra'a	-	-	250	-	-	10	30	-	20	50	-	-	240	30	-	180	-	-	1280
13	Alûgân	-	-	400	-	-	10	12	-	21	20	-	-	96	20	-	72	-	-	630
14	Mz. Varûkân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200
15	Orsak?	-	-	-	-	1200	-	14	-	-	-	-	-	35	100	-	84	-	-	1475
	TOPLAM	**6075**	**1432**	**14720**	**800**	**5856**	**1052**	**987**	**530**	**481**	**1050**	**1000**	**330**	**2235**	**435**	**512**	**658**	**24**	**480**	**39178**

Tablo: 46 DERE-İ KEFENDİZ NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	**İspenç**	**Irğadiye**	**Hınta**	**Şair**	**Duhn**	**Ceviz**	**Tapu**	**Gürgen**	**Küvare**	**Bağat**	**Boyahane**	**Asiyab**	**Bad-ı Hevâ**	**Zemin.**	**Hane**	**Bennak**	**Mücerred.**	**HASIL**
1	Germâne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2	Kamer	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Bocân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Engök	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Derc	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-
6	Siz?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
7	Kanaklı?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8	Tanaz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Şirder?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10	Şinik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
11	Serkesân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Yako	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	Haçikan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-	-	-		-	-	-
14	Mârkûd?			-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		-
15	Sürim	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
16	Hürmüz	350	54	1200	-	440	120	28	-	80	-	-	-	70	-	-	-	-	2342
17	Akûk-i 'Ulyâ	275	60	960	-	400	100	22	-	20	-	-	-	25	-	-	-	-	1092
18	Akûk-i Süflâ	275	60	720	-	240	60	22	-	20	-	-	-	55	-	-	-	-	1454
19	Aclik	350	78	960	-	240	50	48	-	40	200 *	-	-	70	-	-	-	-	2198
20	Allin	-	-	960	-	400	-	24	-	30	-	-	-	65	100	156	-	-	1735
21	Evlek-i 'Ulyâ	-	-	1080	-	400	-	56	45	-	-	-	-	92	120	156	-	6	1955
22	Evlek-i Süflâ	-	-	600	-	280	-	28	-	-	-	-	-	74	125	168	-	-	1475
23	Gürcân?	-	-	920	-	344	12	23	-	-	-	-	-	30	75	120	-	12	1094
24	Alak	-	-	600	-	400	-	50	-	-	-	-	-	80	75	120	-	-	1325
	TOPLAM	**1250**	**252**	**8000**	**-**	**3144**	**342**	**301**	**45**	**190**	**200**	**-**	**-**	**561**	**495**	**720**	**-**	**18**	**14670**

Tablo: 47 SİVİ NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	Hınta	Şair	Duhn	Ceviz	Tapu	Gürgen	Küvare	Bağat	Boyahane	Asiyab	Bad-ıHevâ	Zemin.	Hane	Bennak	Mücerred.	HASIL
1	Arûzân	1600	-	-	-	-	-	-	-	-	-	108	80	-	108	6	1900
2	Râka ?	-	-	800	-	-	-	-	-	-	-	72	50	-	72	6	1000
3	Şin	-	-	1088	-	-	-	-	-	-	-	160	60	-	132	-	1400
4	Karkuş	-	-	760	-	-	-	-	-	-	-	58	50	-	132	-	1000
5	Şeyh Cum'a	-	-	1200	-	-	-	-	-	-	-	152	70	-	168	-	1600
6	Çomar	-	-	1000	-	-	-	-	-	-	-	56	60	-	84	-	1200
7	Yemûn ?	-	-	1000	-	-	-	-	-	-	-	168	70	-	132	30	1400
8	Ribat	-	-	400	-	-	-	-	-	-	-	28	30	-	35	6	500
9	Katil	-	-	800	-	-	-	-	-	-	-	64	60	-	120	6	1050
10	Arsud ?	-	-	640	-	-	-	-	-	-	-	80	40	-	84	6	850
12	Kavinis	-	-	960	-	-	-	-	-	-	-	48	50	-	48	24	1130
	TOPLAM	**1600**	**-**	**8648**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**894**	**630**	**-**	**1115**	**84**	**12480**

Tablo: 48 TATVAN NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	İspenç	Irgadiye	Hınta	Şair	Duhun	Ceviz	Tapu	Bağat	Şire	Asiyab	Ma'asara	Yonca	Piyâz	Ma'den	Bâd-ı Hevâ	HASIL
1	Pâş	450	102	3000	800	400		46	-	-	-	-	50	62	-	90	5000
2	Zavar	150	36	600	160	80		12	-	-	-	-	30	-	-	30	1082
3	Arzik?	125	30	300	-	96	-	25	-	-	-	-	-	-	-	-	590
4	Kemâhî	425	102	1800	800	280	-	54	-	-	-	-	-	-	-	95	3626
5	Kakırlu?	325	60	720	480	320	-	26	-	-	-	-	30	-	-	85	2032
6	Kumüs	325	60	840	-	560	150	65	-	600	-	-	20	-	-	26	2646
7	Şîn ?	300	60	840	-	560	40	24	-	-	-	-	30	-	-	60	1914
8	Sâyergûr?	100	24	272	-	120	-	20	-	-	-	-	20	-	-	20	562
9	Ortâb	720	150	3600	800	800	-	50	-	-	-	-	50	-	550	250	7050
10	Tûğ	900	180	2400	800	400	20	60	-	-	160	-	30	-	2000	180	7930
11	Pûr	1050	216	6000	1200	800	50	84	-	-	180	60	50	33	-	21	9933
12	Tâtvân	1425	280	10800	3200	720	-	50	-	-	120	-	-	-	-	260	18890
13	Gîzvâk	725	144	3000	1000	-	-	48	500	-	-	-	34	-	-	140	5596
14	Bâbşîn	250	48	3600	1200	280	40	20	-	-	-	-	30	-	-	25	5500
15	Çelhûr	200	36	3000	1000	-	-	16	-	-	-	-	-	-	-	40	1568
16	Mz. Bâğishân?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	800
17	Mz. Asesür?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	800
18	Mz. Sürîk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
19	Mz. Mezra'a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
	TOPLAM	**7470**	**1528**	**39881**	**11440**	**5416**	**300**	**600**	**500**	**600**	**460**	**60**	**374**	**95**	**2550**	**1322**	**78019**

Tablo: 49 GÜZELDERE NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	**İspenç**	**Irgadiye**	**Hınta**	**Şair**	**Duhn**	**Ceviz**	**Tapu**	**Asiyab**	**Bad-ı Hevâ**	**Adet-ı Ağnam**	**Maden –i Ahen**	**HASIL**
1	End	125	30	960	-	240	60	10	-	25	-	-	1450
2	Harb ?	325	66	1080	-	440	-	22	-	65	200	-	1998
3	Tob	200	36	1370	-	480	-	12	-	40	-	-	2088
4	Kerb	125	24	1200	-	400	50	8	-	25	-	-	1836
5	Sâk (Sâg)	425	90	1820	-	560	-	50	60	95	-	-	3250
6	Nîl	675	124	960	-	360	-	50	60	145	-	240	3286
7	Elîrân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
8	Sânûs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1600
9	Gârînûr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	250
10	Kârûkân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
11	Zîz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	750
12	Diregüb ?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
13	Karniyân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	350
14	Malikân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
15	Mz. Osik?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
16	Mz.Digârgân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	250
17	Mz. Tâc Medûn?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	700
18	Mz. Küçük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
	TOPLAM	**1875**	**370**	**3790**	**-**	**2480**	**110**	**152**	**120**	**395**	**200**	**240**	**21508**

Tablo: 50 TATİK NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	**İspenç**	**Irgadiye**	**Hınta**	**Şair**	**Duhn**	**Ceviz**	**Tapu**	**Bal**	**Küvare**	**Maden**	**Boyahane**	**Asiyab**	**Bad-ı Hevâ**	**Zemin**	**Hane**	**Bennâk**	**Mücerred.**	**Kebgir**	**HASIL**
1	Mûçkenûs	1125	240	6000	1600	280	200	94	-	20	-	1000	80	235	-	-	-	-	25	10949
2	Pâs	950	174	2160	1440	2880	100	76	-	-	-	-	60	190	-	-	-	-	-	8030
3	Kerğ	775	150	3600	1200	80	53	64	20	45	300	-	60	160	-	-	12	-	-	6002
4	Vânik	650	114	3000	1200	160	80	52	-	-	-	-	-	120	-	-	-	-	-	5386
5	Sâson	450	78	2400	1280	80	40	26	-	-	-	-	120	90	-	-	-	-	-	4574
6	Selgâm?	175	30	2160	640	80	-	34	-	-	-	-	-	35	-	-	-	-	-	2334
7	Ustîn?	250	48	1680	320	200	-	30	-	-	-	-	-	50	-	-	-	-	-	2578
8	Garû	-	-	1200	-	320	-	34	-	-	-	-	-	34	50	-	84	-	-	1725
9	Mağrebyân	-	-	1200	-	560	-	40	-	-	-	-	-	95	75	-	180	-	-	2250
10	Koro	-	-	1400	-	680	-	74	-	-	-	-	-	74	60	-	168	-	-	2225
11	Yusmedân?	-	-	960	-	360	-	22	-	-	-	-	-	30	25	-	60	6	-	1463
12	Kaşdunik?	-	-	1200	-	440	-	12	-	-	-	-	-	46	65	-	22	-	-	1825
13	Gün	-	-	1200	-	320	-	8	-	-	-	-	-	24	50	-	48	-	-	1750
14	Kümis	-	-	840	-	280	-	4	-	-	-	-	-	15	25	-	36	-	-	1200
15	Deyrtâhûn?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
16	Vank	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
17	Tâtik	-	-	1920	-	844	-	12	-	-	-	-	-	54	100	-	96	12	-	3022
18	Davudân	-	-	1296	-	800		32	-	-	-	-	-	85	75	-	-	-	-	2500
19	İrnik (Arinik)	-	-	960	-	664	-	10	-	-	-	-	-	36	50	-	60	6	-	1586
20	Simek	-	-	1680	-	576	-	16	-	-	-	-	-	44	100	-	120	-	-	2536
21	Melmikâ?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
22	Kumûs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	900
23	Sanûlûvân	-	-	360	-	240	-	12	-	-	-	-	-	40	50	-	-	-	-	706
24	Mz. Sistân?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
25	Mz. Sehû?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
26	Mz. Aspû?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
	TOPLAM	**4375**	**834**	**35216**	**7680**	**9844**	**473**	**652**	**20**	**65**	**300**	**1000**	**320**	**1457**	**725**	**-**	**886**	**24**	**25**	**66841**

Tablo: 51 UMUR BEĞ NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	**İspenç**	**Irgadiye**	**Hınta**	**Şair**	**Duhun**	**Ceviz**	**Tapu**	**Küvare**	**Bağat**	**Boyahane**	**Asiyab**	**Bad-ı Hevâ**	HASIL
1	Esrik	7675	1770	5768	-	-	-	100	400	-	-	-	1325	16848
2	Mucur	875	198	-	-	800	-	33	50	-	-	-	175	2131
3	Harapi?	6150	1416	-	-	3920	-	100	150	-	-	-	1030	12766
4	Bogsûd	6977	1590	-	-	4288	-	100	150	-	-	-	860	12962
5	Peh?	4125	900	-	-	1456	-	80	60	-	-	-	165	7246
6	Merfes?	2825	600	-	-	1240	-	60	90	-	-	-	365	5180
7	Kerhû?	5950	1320	-	-	1552	-	100	150	-	-	-	990	9062
	TOPLAM	**34577**	**7794**	**5768**	**-**	**13256**	**-**	**573**	**900**	**-**	**-**	**-**	**4910**	**66195**

Tablo: 52 GEZENC (KERNEH NAHİYESİ) MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	İspenç	Irgadiye	Hınta	Şair	Duhn	Tapu	Meyve	Küvare	Asiyab	Bâd-ı Hevâ	Zemin.	Hane	Bennak	Mücerred	HASIL
1	Kârib	275	55	300	128	560	66	-	4	-	-	-	-	-	-	1223
2	Karbû-i Süflâ	1375	312	552	640	1680	270	-	80	-	-	-	-	-	-	4559
3	Karbu-i 'Ulyâ	1050	252	600	160	1440	-	100	80	60	200	-	-	-	-	3942
4	Fârgûk	350	66	288	208	680	72	-	20	-	-	-	-	-	-	1684?
5	Terûk?	1155	206	480	320	576	102	-	120	60	-	-	-	-	-	3064
6	Urnik	350	74	360	208	976	74	30	60	-	-	-	-	-	-	2141
7	Tânzû (Tânzid)	300	72	264	160	796	-	30	60	-	72	-	-	-	-	1804
8	Hamirbâk?	400	80	360	178	1820	-	100	30	-	90	-	-	-	-	2998
9	Hûtâk?	575	120	740	-	1020	-	100	30	30	120	-	-	-	-	2715
10	Hûr (Hor)	400	90	972	220	768	-	50	20	30	90	-	-	-	-	2330
11	Tizyân?	875	180	840	160	1520	-	100	60	60	180	-	-	-	-	3975
12	Bâbü'l-Mesih	-	-	360	120	536	10	-	-	-	-	50	108	-	-	1200
13	Sârûğ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
	TOPLAM	**7105**	**1507**	**6116**	**2502**	**12372**	**594**	**510**	**564**	**240**	**662**	**50**	**108**	**-**	**-**	**31935**

Tablo: 53 HOYT NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	**İspenç**	**Irgadiye**	**Hınta**	**Şair**	**Duhn**	**Tapu**	**Küvare**	**Boyahane**	**Asiyab**	**Bâd-ı Hevâ**	**Zemin.**	**Hane.**	**Bennâk**	**Mücerred**	**HASIL**
1	Köprü?	1550	276	1800	1200	1200	62	100	2500	240	210	-	-	-	-	9136
2	Şîn	1075	258	2400	1440	1440	42	180	-	-	215	-	-	-	-	7051
3	Elâcik (Alâcek)	550	166	1440	960	1200	22	80	-	-	110	-	-	-	-	4488
4	Buğûnik?	525	114	1440	480	480	21	50	-	-	105	-	-	-	-	3215
5	Bozfenk	500	114	640	240	240	40	50	-	-	1983	-	-	-	-	1983
6	Tâksûr	975	192	2400	960	960	39	120	-	30	195	-	-	-	-	5871
7	Kavâs (Davâs)?	275	66	960	320	400	11	50	-	-	55	-	-	-	-	2132
8	Şiniş (Şeneş)	750	180	2400	1200	1200	130	200	-	-	150	-	-	-	-	6210
9	Kenlûgân?	375	90	720	280	280	15	50	-	-	75	-	-	-	-	2005
10	Tahvîk?	1025	204	2160	720	720	41	150	-	-	205	-	-	-	-	5725
12	Gümrü Vank	150	36	240	80	80	12	20	-	-	30	-	-	-	-	646
13	Tâko	1325	446	1380	864	864	153	250	-	-	265	-	-	-	-	5347
14	Purdsür?	175	42	600	860	160	8	30	-	60	35	-	-	-	-	1270
15	Kaştvîn	375	90	1080	400	400	15	40	-	-	75	-	-	-	-	2475
16	Uğcûr	300	72	840	280	280	12	40	-	-	60	-	-	-	-	1884
17	Horîk (Hûrîk)	425	96	1200	400	400	17	50	-	-	85	-	-	-	-	2673
18	Kesür	250	60	600	200	200	10	30	-	-	50	-	-	-	-	1400
19	Serhîk?	1025	216	2520	800	800	40	80	-	-	205	-	-	-	-	5686
20	Halâçkân	50	12	300	96	120	10	10	-	-	-	-	-	-	-	598
21	Ezfenk?	1200	258	1680	1360	1360	-	250	-	60	350	-	-	60	-	6578
22	Ortûğ (Urtûğ)	250	60	740	320	320	60	20	-	-	-	-	-	-	-	1970
23	Küçük nd. Ribat	-	-	984	-	640	-	-	-	-	42	50	-	84	-	1800
24	Bûrnâş	-	-	1104	120	-	-	-	-	-	8	20	-	48	-	1300
25	Dâb	-	-	1200	240	-	-	-	-	-	38	50	-	72	-	1600
26	Bârsehik (Yârsehik)	-	-	960	160	-	-	-	-	-	14	30	-	36	-	1200

27	Tâc	-	-	1200	532	-	-	-	-	-	46	50	-	72	-	1700
28	Kes Rûf	-	-	692	440	-	-	-	-	-	20	20	-	24	-	1200
29	Sûğras?	-	-	840	240	-	-	-	-	-	20	40	-	60	-	1200
30	Kor (Kûr)	-	-	120	160	-	-	10	-	-	52	50	-	108	-	500
31	‘Aryân (‘Üryân)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
32	Ömer Hebûn?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
33	Tevâk (Nevâk)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100
34	Hâcı Tâk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
35	Ta’rîr?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
36	Sîle Bûş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200
37	Horî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
38	Heceyin?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
39	Bâb-ı Tâk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
40	Diyâr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
41	Ürek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200
42	Gürskân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200
43	Mz. Kûr (Gür)?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
	TOPLAM	**13125**	**3046**	**34640**	**15352**	**13744**	**760**	**1860**	**2500**	**390**	**4698**	**310**	**-**	**564**	**-**	**93343**

Tablo: 54 BOĞNARİN NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	İspenç	Irgadiye	Hınta	Şair	Duhn	Çayır	Tapu	Gürgen	Küvare	Bağat	Boyahane	Asiyab	Bâd-ı Hevâ	Zemin.	Hane.	Bennâk	Mücerred	HASIL
1	Hes?	3050	588	2400	560	512	-	-	-	200	-	700	-	698	-	-	-	-	8718
2	Keken?	825	124	720	320	120	-	-	-	50	-	-	-	210	-	-	-	-	2269
3	Bûğnârin	750	162	-	-	980	-	-	-	50	-	-	-	160	-	-	-	-	2082
4	Arâğ	325	78	-	-	720	-	-	-	30	-	-	-	100	-	-	-	-	1352
5	Kânik (Hânik)	1000	186	456	240	320	-	-	-	80	-	-	-	250	-	-	-	-	2532
6	Şîn	1000	222	600	160	240	-	-	-	100	-	-	-	250	-	-	-	-	2572
7	Ursaha?	1150	222	960	240	240	50	-	-	100	-	-	-	280	-	-	-	-	3242
8	Gevetzû (Gunzu)?	2250	524	1560	400	400	-	-	-	200	-	-	-	660	-	-	-	-	6424
9	Gâşâğ	1000	186	1756	400	400	50	-	-	80	-	-	-	254	-	-	-	-	4126
10	Esbnecîr?	1125	192	2040	520	480	-	-	-	80	-	-	-	270	-	-	-	-	4707
12	Tânûlet	-	-	960	-	240	-	-	-	-	-	-	-	54	50	-	96	-	1400
13	Arı (Azı) Seleri	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
14	Buğnâret	-	-	840	-	160	-	-	-	-	-	-	-	54	50	-	96	-	1200
15	Dakâr?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
16	Teberük?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	450
17	Şîb	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	450
18	Köşk	-	-	960	-	370	-	-	-	-	-	-	-	50	50	-	120	-	1500
19	Hûbân?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
20	Halûneşk?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
21	Erûs	-	-	960	-	720	-	-	-	-	-	-	-	156	100	-	264	-	2200
22	Neyhir?	-	-	960	-	480	-	-	-	-	-	-	-	48	80	-	132	-	1700
23	Aritân?	-	-	1200	-	1000	-	-	-	-	-	-	-	126	150	-	344	-	2800
24	Ziyâret	-	-	960	-	400	-	-	-	-	-	-	-	48	100	-	192	-	1200
25	Bendrûk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	700
26	Vartûğ	-	-	1050	-	480	-	-	-	-	-	-	-	52	80	-	132	-	1600
27	Mezra'a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1600
28	Kûrnî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1400
29	Hîzân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1400
30	Kânûs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
31	Ağnik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
32	Serân?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
	TOPLAM	**12475**	**2484**	**18382**	**2840**	**8262**	**100**	**-**	**-**	**970**	**-**	**700**	**-**	**3720**	**660**	**-**	**1376**		**61824**

Tablo: 55 GEVAR BELEM NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	**İspenç**	**Irgadiye**	**Hinta**	**Duhn**	**Ceviz**	**Tapu**	**Ağnam**	**Maden**	**Meyve**	**Bağat**	**Boyahane**	**Asiyab**	**Bâd-ı Hevâ**	**Zemin**	**Hane**	**Bennâk**	**Mücerred.**	**Şire**	**HASIL**
1	Mezra'a-ı Celâl?	425	66	2760	640	-	68	-	-	-	-	-	60	65	--	-	-	-	-	3942
2	Çûrsîn	475	506	2880	670	120	38	-	-	-	300	-	120	95	-	-	-	-	-	4944
3	Sülü (Sevlev)	350	72	2760	680	20	28	-	-	-	-	-	-	70	-	-	-	-	-	3940
4	Sâpûr	225	48	1440	640	46	40	40	-	-	-	-	60	45	-	-	12	-	-	2544
5	Vânîk	475	90	3600	1200	170	38	-	-	100	-	960	-	95	-	-	-	-	50	5938
6	Şârmûş	200	48	1920	960	72	25	-	-	40	70	-	-	80	100	-	-	-		3505
7	Eskûs?	75	18	480	160	55	5	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	763
8	Kız (Kiz)?	200	54	840	256	20	15	-	-	-	-	-	-	42	-	-	12	-	-	1450
9	Mâşvâz?	875	174	3600	1600	400	50	-	480	500	-	-	120	50	-	-	-	-	-	7149
10	Körîkân	-	-	360	120	100	30	-	-	-	-	-	-	70	126	-	84	-	-	790
11	Şekrâs?	225	48	1800	320	-	35	-	-	44	-	-	60	45	-	-	-	-	-	2567
12	Evek Tâğ (Ön Tâğ)	450	78	1200	800	70	100	-	-	40	-	-	90	230	-	-	-	-	-	3008
13	Gizûrgeben?	575	126	4800	1680	50	46	-	-	-	-	-	-	125	-	-	-	-	-	7912
14	Asûş	450	126	4200	1356	50	30	-	-	-	-	-	-	150	-	-	72	-	-	6536
15	Esender?	-	-	960	320	-	40	-	-	-	-	-	-	50	75	-	60	17?	-	1500
16	Esiz (Asiz)?	-	-	960	408	-	-	-	-	-	-	-	-	40	50	-	36	-	-	
17	Mz. Saru Çayı	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
18	Mz. Mahalle-i Bârgerer?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
	TOPLAM	**5000**	**1454**	**34560**	**15770**	**1173**	**588**	**40**	**480**	**724**	**370**	**960**	**510**	**1202**	**351**	**-**	**276**	**17**	**50**	**56988**

Tablo: 56 GEVAŞ NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	İspenç	Irgadiye	Hinta	Şair	Duhn	Ceviz	Tapu	Gürgen	Küvare	Bağat	Boyahane	Asiyab	Bâd-ı Hevâ	Zemin	Hane	Beenâk	Mücerred	HASIL
1	Gevâş (Nefs)	475	114	730	240	160	-	38	-	-	-	-	-	95	-	-	-	-	2082
2	Naha İret?	400	99	720	230	240	-	32	-	-	-	-	-	80	-	-	-	-	1888
3	Tûr Genc	375	78	720	240	280	-	20	-	-	-	-	-	75	-	-	-	-	1798
4	Şîryân	350	72	960	320	200	-	28	-	-	-	-	-	70	-	-	-	-	2000
5	Gîzâk	575	120	720	240	200	-	49	-	-	-	-	-	115	-	-	-	-	2016
6	Mezra'a	175	36	240	80	20	-	14	-	-	-	-	-	35	-	-	-	-	620
7	Târîk	200	42	380	160	120	-	16	-	-	-	-	-	32	-	-	-	-	1058
8	Azpert	250	54	390	120	120	-	20	-	-	-	-	-	50	-	-	-	-	933
9	Teşûğ?	150	36	480	160	120	-	12	-	-	-	-	-	30	-	-	-	-	988
10	Zîğ (Rîğ)	125	30	240	80	16	-	14	-	-	-	-	-	25	-	-	-	-	535
11	Pârekânis	175	42	600	240	40	-	15	-	-	-	-	-	39	-	-	-	-	1140
12	Berçelu Kend?	125	30	360	160	160	-	10	-	-	-	-	-	25	-	-	-	-	870
13	Mz. Havâş?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
14	Mz. Bayâmâşû?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
15	Mz. Micirik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
16	Mz İn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
17	Mz. Vârkenûş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
	TOPLAM	**3375**	**753**	**6540**	**2270**	**1676**	**-**	**268**	**-**	**-**	**-**	**-**	**-**	**671**	**-**	**-**	**-**	**-**	**17928**

Tablo: 57 GARÇİKAN NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	İspenç	Irgadiye	Hınta	Şair	Duhn	Ceviz	Tapu	Meyve	Küvare	Bağat	Ağnâm	Asiyab	Bâd-ı Hevâ	Zemin	Yonca	Bennâk	Mücerred	Keten	**HASIL**
1	Tâgân	-	-	360	-	240	-	40	50	-	20	-	-	50	50	-	36	-	-	846
2	Vânik (Vâtik)	575	102	2760	-	1040	45	25	30	-	30	-	60	163	-	-	-	-	55	4900
3	Poğâ	225	42	1200	-	800	-	25	-	-	-	-	-	45	-	-	-	-	-	2387
4	Sakânis	150	16	660	-	320	-	10	-	-	40ş	-	-	30	-	-	-	-	-	1222
5	Bağlu	200	54	360	120	-	-	30	30	-	-	30	-	60	-	-	-	-	-	984
6	Sirûs (Birûs)?	225	42	780	-	264	-	15	5	-	-	-	-	37	-	9	-	-	-	1372
7	Zân	275	84	540	-	180	-	40	-	-	-	-	200	65	-	-	-	-	-	1464
8	Kenerâs?	550	108	2640	-	800	-	30	-	-	-	120	-	80	-	-	-	-	-	4338
9	Hâşâg	125	42	1100	-	360	-	40	-	-	-	100	-	45	-	-	-	-	-	1800
10	Kâşân?	-	-	440	-	160	-	35	-	-	-	-	60	42	50	-	36	-	-	813
11	Hîrtân?	200	36	360	160	-	-	20	-	-	-	30	-	40	-	-	-	-	-	846
12	Avânis	600	132	3360	-	1600	-	70	-	-	-	-	60	120	-	-	-	-	-	5944
13	Pîzûz	125	30	360	-	120	40	45	-	-	-	-	-	45	-	-	-	-	-	715
14	Ağdâd	-	-	180	-	120	-	10	-	-	-	-	-	40	44	-	46	12	-	452
15	Çâçerkom (Çâçergöm)	-	-	600	-	774	-	21	-	-	-	-	-	150	150	-	156	12	-	1394
16	Ketâsûr	-	48	360	-	80	-	12	-	-	-	-	-	30	45	-	-	-	-	554
17	Alûr (Alor)	-	-	120	-	168	-	5	-	-	-	-	-	20	50	-	-	-	-	337
18	Oturvank	-	-	240	-	60	-	-	-	-	-	-	-	15	23	-	12	-	-	340
19	'Askerî	-	-	300	-	96	-	-	-	-	-	-	-	66	50	-	48	-	-	560
20	Ağâkes	1050	240	6000	-	1720	-	-	-	-	-	-	-	200	-	-	-	-	-	9290
21	Halurib-i 'Ulyâ	1150	152	3600	1200	720	-	118	200	-	7600	400	240	250	50	-	72	-	-	14452
22	Kumûs	225	48	480	-	420	-	40	-	-	-	-	-	45	-	-	-	-	-	1928
23	Kûğû	525	108	780	-	525	-	30	-	-	-	-	-	100	-	-	-	-	-	2078
24	Ağûn	-	-	550	250	-	-	-	-	-	-	240	-	-	-	-	-	-	-	1676
25	Hums (Hams)?	475	108	3240	-	816	-	40	31	-	-	88	-	80	-	-	-	-	-	4958
26	Merzîn (Mezrîn)?	350	48	1440	-	525	30	46	50	-	50	-	-	90	-	-	-	-	-	2664
27	Gevenderî	175	42	260	-	200	-	5	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	642
28	Haliyâs?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
29	Ağnû	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
	TOPLAM	**7200**	**1482**	**33070**	**1730**	**12108**	**115**	**752**	**406**	**-**	**7740**	**1008**	**620**	**1928**	**512**	**9**	**406**	**24**	**55**	**67678**

Tablo: 58 MUŞ NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	İspenç	Irgadiye	Hınta	Şair	Duhn	Ceviz	Tapu	Ağnam	Bağat	Boyahane	Asiyab	Bâd-ı Hevâ	Bennâk	Mücrred	Zagok	HASIL
1	Muş (Nefs)	3975	756	4240	1400	1050	-	-	-	1800	3500	240	1095	-	-	-	12552
2	Termin	1025	410	13620	2100	1200	-	-	-	-	-	-	270	-	-	360	19625
3	Arâg	275	54	1270	800	-	-	63	-	-	-	-	-	-	-	-	2372
4	Bârtîk	225	48	980	350	-	-	63	-	-	-	-	-	-	-	-	1666
5	Şimlâk	325	78	900	420	420	-	90	-	-	-	-	-	-	-	-	2213
6	Süklüm	425	74	540	310	480	-	-	-	-	-	-	172	-	-	-	1649
7	Arınc	400	90	400	350	1050	-	-	-	-	-	30	110	-	-	-	2330
8	Cernis?	150	30	490	450	560	-	-	-	-	-	-	40	-	-	-	1700
9	Mervânk	350	60	1740	700	140	-	-	-	-	-	-	106	-	-	-	4356
10	Ebu El-Yehtar?	-	-	400	350	-	-	-	-	-	-	-	142	108	-	-	1000
11	Bertâg	250	54	1650	160	-	-	-	-	-	-	-	70	-	-	-	4694
12	Arınc Vank	400	60	1400	288	480	-	-	-	-	-	-	84	-	-	-	2322
13	Boğo Kehtik?	125	300	840	210	210	-	-	-	-	-	-	35	-	-	-	1450
14	Agûn (Egûn)	175	46	500	-	320	-	-	-	-	-	-	59	-	-	-	*1090*
15	Hâs Kend	1275	245	4040	4100	2100	-	-	-	-	900	-	467	-	-	-	11000
16	Norşîn	500	108	900	440	960	-	-	-	-	-	-	108	-	-	-	316
17	Kârs	600	120	1760	1400	1400	-	-	-	-	-	60	168	-	-	-	5508
18	Yârsân (Pârsân)	400	60	4450	700	630	-	-	-	-	-	-	90	-	-	-	4220
19	Artîb?	775	162	1830	1050	1050	-	-	-	-	-	60	162	-	-	-	5150
20	Kerekom (Geregöm)	525	102	3000	1500	900	-	-	-	-	-	-	130	-	-	-	6167
21	Ternîk?	275	54	1300	300	220	-	-	-	-	-	-	70	-	-	-	4424
22	Mekrik	525	96	1900	1050	1050	-	-	-	-	-	-	140	-	-	-	4261
23	Oştûr (Oşnûr)?	250	42	3580	1050	1050	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	5032
24	Ali Kerkûn?	575	108	3140	1050	1050	-	-	-	-	-	-	160	-	-	-	5083
25	Ogûn?	400	84	1340	1400	-	-	-	-	-	-	-	110	-	-	-	3314
26	Til?	275	66	1800	440	280	-	-	-	-	-	-	77	-	-	-	1928
27	Sâyend?	475	108	1860	700	1400	-	-	-	-	-	-	130	-	-	-	4673

28	Sinâg (Siyâg)?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
29	Bergû Vânk	175	36	2610	350	840	-	-	-	-	-	-	59	-	-	-	4075
30	Adâg (Adâk)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2000
31	Du'âk	350	66	2020	700	700	-	-	-	-	-	-	104	-	-	-	2000
32	Arı (Eri) Kâkîl	-	-	1710	350	490	-	-	-	-	-	-	53	48	6	-	2639
33	Kârsür (Gârsûr)	600	118	3530	700	1400	-	-	-	-	-	-	162	-	-	-	6500
34	Evsâr?	-	-	1400	350	-	-	-	-	-	-	-	14	36	-	-	1800
35	Şeyh Yakub	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
36	Ta'kılar?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1191
37	Arihîk	-	-	2010	830	-	-	-	-	-	-	-	42	-	-	-	2000
38	Serkesân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
39	Belilâg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
40	Karapınar	-	-	1000	350	-	-	-	-	-	-	-	54	96	-	-	1500
41	Seyyid İbrahim nd. Mekes	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
42	Zerken (Rezken)	-	-	2000	700	-	-	-	-	-	-	-	84	216	-	-	2000
43	Hûynân-ı 'Ulyâ	-	-	1050	350	-	-	-	-	-	-	-	28	72	-	-	1500
44	S'iret	-	-	920	450	-	-	-	-	-	-	-	44	142	-	-	1500
45	Amânûk (Ahânûk)	-	-	4700	1200	-	-	-	-	-	-	-	88	316	-	-	4500
46	Kazan	-	-	1010	350	-	-	-	-	-	-	-	68	72	-	-	1500
47	Tûz Gâvâg (Kâvâk)	-	-	1500	1400	-	-	-	-	-	-	-	16	84	-	-	1500
48	Artucinik?	-	-	1010	350	-	-	-	-	-	-	-	42	108	-	-	1500
49	Sornur (Sûrnûr)	-	-	1010	350	-	-	-	-	-	-	-	44	96	-	-	1500
50	Hûniyân Süflâ	-	-	1000	400	-	-	-	-	-	-	-	28	72	-	-	1500
51	Sornûd-ı 'Ulyâ	-	-	950	350	-	-	-	-	-	-	-	44	156	-	-	1500
52	Mâgin (Mâkil)	-	-	2100	700	-	-	-	-	-	-	-	56	144	-	-	3000
53	Bişâr?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
54	Haldâk nd. Karapınar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
55	Sornûd-ı Süflâ	-	-	1450	1400	-	-	-	-	-	-	-	42	108	-	-	3000
56	Vânîk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
57	Bâksür	-	-	1800	1050	-	-	-	-	-	-	-	30	30	-	-	3000
58	Ali Zirtân	400	30	1490	440	1050	-	-	-	-	-	-	56	-	-	-	3046
59	Kemsür	50	10	910	700	210	-	-	-	-	-	-	14	-	-	-	1908
60	Melûnik?	300	22	1020	700	700	-	-	-	-	-	-	84	-	-	-	2846

61	Sehmerlu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
62	Ebu Arınc?	250	54	900	210	140	-	-	-	-	-	-	100	60	-	-	1714
63	Gârnî	125	30	170	140	-	-	-	-	-	-	-	35	-	-	-	500
64	Mz. Hânûs Süflâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1100
65	Mz. Bekegüb?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
66	Mz. Kasik?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
67	Mz. Arçenûr?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2500
68	Mz. Kara Meşâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
69	Mz. Vârğâk?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
70	Mz. Ebik?Mûr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
71	Mz. Çoban	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
72	Mz. Ağûnik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
73	Mz. Sûs?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
74	Mz. Mendîk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
75	Selûh	125	24	750	420	-	52	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1371
76	Arud?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2500
77	Küçük Mânûs ‘Ulyâ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
78	C. Bedevî-i Şemseddin Kethüda	-	-	-	-	-	-	-	636	-	-	-	795	-	-	3500	4931
	TOPLAM	**16325**	**3805**	**94620**	**37358**	**23530**	**52**	**216**	**636**	**1800**	**4400**	**390**	**6101**	**11468**	**6**	**3860**	**212480**

Tablo: 59 ÇUKUR OĞURMAK MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra’a	İspenç	Irgadiye	Hınta	Şair	Duhn	Ceviz	Tapu	Çayır	Piyaz	Küvare	Boyahane	Asiyab	Bâd-ı Hevâ	Zemin	Hane	Bennâk	Mücerred	Ma’sara	HASIL
1	Çâpkis (Çâbkes)	225	54	2040	-	830	-	-	-	-	-	-	-	65	-	-	-	-	-	2224
2	Buzût?	875	198	4580	2100	-	-	-	-	-	-	-	60	250	-	-	-	-	-	8063
3	Hûrt?	625	132	1880	1050	350	-	-	-	-	-	-	-	175	-	-	-	-	-	3212
4	Mesît?	150	36	1700	210	350	-	-	-	-	-	-	-	48	-	-	72	-	-	2566
5	Mûşeyh Şit?	500	96	4000	144	900	-	-	-	-	-	-	-	140	-	-	-	-	-	5780
6	Pekinik	75	18	590	-	210	-	-	-	-	-	-	-	20	-	-	-	-	-	913
7	Keşmâm	200	48	1000	140	280	-	-	-	-	-	-	-	56	-	-	-	-	-	1624
8	Sîrnâçûr	75	18	480	100	105	-	-	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-	-	793
9	Hâks (Has)	125	24	760	350	210	-	-	-	-	-	-	-	35	-	-	-	-	-	1503
10	Birûn	575	114	5580	-	770	-	-	-	-	-	-	90	161	-	-	48	-	-	7559
11	Çukur Ağırmak	825	198	3600	1050	1050	-	-	100	-	-	-	120	230	-	-	-	-	100	7273
12	Ağaçûr	125	40	1000	280	-	-	-	-	-	-	-	-	25	-	-	-	-	-	1470
13	Mahûr (Muhûr)	-	-	2010	700	-	-	-	-	-	-	-	60	54	-	-	276	-	-	3300
14	Murh-i ‘Ulyâ	-	-	2640	1400	-	-	-	-	-	-	-	-	62	-	-	408	-	-	4500
15	Muştâk	-	-	1960	700	-	-	-	-	20	-	-	60	34	-	-	216	-	-	3000
16	Kârînûh	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
17	Tûrdnî	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
18	Siz	-	-	2100	700	-	-	-	-	-	-	-	-	44	-	-	156	-	-	3000
19	Marânûn (Harânûn)	-	-	900	350	-	-	-	-	-	-	-	-	58	-	-	192	-	-	1500
20	Pertûk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
21	Kâktû (Gâgtû)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
22	Norşîn	-	-	2080	1400	-	-	-	-	-	-	-	-	56	-	-	464	-	-	4500
23	Muşûri	-	-	1350	1400	-	-	-	-	-	20	-	-	32	-	-	168	-	-	2000
24	Hâsû?	-	-	2150	700	-	-	-	-	-	-	-	-	66	-	-	74	-	-	3000
25	Meşâğ?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500

26	Pâv	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1200
27	Kûrhâk (Gûrhâg)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
28	Nîst	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
29	Merîd?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1400
30	Kâkos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
31	Uskğâk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
32	Murh-i Süflâ	-	-	300	210	130	-	-	-	-	-	-	-	50	-	-	300	-		1000
33	Şeyh Pîrhân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	900
34	Balkân (Balkân)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
35	Hâcı Sür	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
	TOPLAM	**4375**	**976**	**42700**	**5424**	**5185**	**-**	**-**	**100**	**20**	**20**	**-**	**390**	**1676**	**-**	**-**	**2677**	**-**	**100**	**83080**

Tablo: 60 ERÇİKÂN HAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	İspenç	Irgadiye	Hınta	Şair	Duhun	Boyahane	Asiyab	Bâd-ı Hevâ	Zemin	Hane	Bennak	Mücerred	HASIL
1	Dom (Kûm)	1600	256	5000	1500	1500	-	-	440	-	-	-	-	10316
2	Benlu?	4975	930	28500	10500	7000	1500	-	1250	-	-	-	-	54755
3	Pâzû	875	68	5640	1400	1400	-	-	255	-	-	-	-	9737
4	Örenlu	3500	768	6000	7000	2000	-	-	980	-	-	-	-	25448
5	Sinâvan?	872	198	5770	3100	2100	-	-	238	-	-	-	-	11250
6	Merket?	775	168	11280	2590	2945	-	30	217	-	-	-	-	18000
7	Zağûk?	650	132	6740	3500	2800	-	-	188	-	-	-	-	14000
8	Germûg	775	168	8360	2450	2450	-	-	229	-	-	-	-	14324
9	Dasdûg	550	96	8120	1890	1890	-	-	154	-	-	-	-	12700
10	Simâg	750	132	3910	1400	2100	-	60	214	-	-	-	-	7566
11	Zîrîr (Zebrîr)	750	138	4140	1750	1750	-	60	212	-	-	-	-	8800
12	Urûh (Oruğ)	275	66	2860	700	700	-	-	75	-	-	-	-	4676
13	Gâzî	575	128	3600	2100	1400	-	-	187	-	-	-	-	8000
14	Şeyh 'Alâk	-	-	1440	1400	-	-	-	40	-	-	75	-	3000
15	Arâciyur	-	-	1010	350	-	-	-	56	-	-	84	-	1500
16	İrnâre	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
17	Halifecik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
18	Ziyaret	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
19	Akpınar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
20	Suvirân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
21	Azâr (Azâz)	-	-	880	560	-	-	-	12	-	-	48	-	1500
22	Sâpûrîk	-	-	1200	700	-	-	-	16	-	-	84	-	2000
23	'Amu nd. 'Amulu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
24	Zengok	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
25	Mûrde ?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
26	Mz. Mârdik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2300
27	Mz. Köse Ali	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
28	Mz. Uğûyik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
29	Mz. Erbâk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000
30	Mz. Kemsür	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
31	Mz. Şah Melik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
	TOPLAM	**16922**	**3248**	**104450**	**42380**	**30035**	**1500**	**150**	**4763**	**-**	**-**	**291**	**-**	**227472**

Tablo: 61 AHLAT NAHİYESİ MAHSULATI VE MAHSULATINDAN ALINAN VERGİ MİKTARI

No	Köy/Mezra'a	İspenç	Irgadiye	Hınta	Şair	Duhn	Bezir	Tapu	Küvare	Bağat	Asiyab	Bâd-ı Hevâ	Besatin	Meyve	Yonca	HASIL
1	Ahlât (Nefs)	3425	-	900	600	600	-	200	20	2500	510	1410	5000	-	-	16405
2	Ağîn	450	84	1800	1200	600	-	28	-	200	-	90	-	-	100	4552
3	Ağâğ	825	180	4500	1800	450	-	60	-	400	-	160	169	-	-	7550
4	Sivâğpûr?	200	48	1450	600	498	-	14	-	-	-	32	-	-	-	2744
5	Kalkat?	275	60	1450	600	324	-	21	-	-	-	50	100	-	-	2785
6	Zâğıkî	50	12	450	240	90	-	4	-	-	-	10	10	-	-	866
7	Hadnevâs?	300	44	900	300	300	-	14	-	-	-	40	50	-	-	1836
8	Norşîn	875	180	5400	1800	798	50	-	-	-	30	62	-	100	200	9680
9	Zağâk	3100	660	13500	6000	4998	-	250	-	3200	-	722	100	100	300	34330
10	Kermûc	3000	648	13500	6000	4500	300	216	-	4000	-	600	150	600	400	32094
11	Jastûnik	1275	270	4500	1800	1200	-	90	-	1600	-	255	100	400	200	11690
12	Sür	100	24	900	210	158	-	84	-	2200	-	228	100	100	-	4279
13	Neytûn?	650	128	3600	1200	840	-	50	-	300	-	130	60	-	250	7218
14	Pîrhûs	800	180	4500	1000	1496	-	60	-	-	-	162	-	-	100	8900
15	Süğâs?	400	66	3600	1200	996	-	22	-	-	-	64	100	-	150	6500
16	Merzirek	250	60	1800	900	480	-	40	-	-	-	50	40	-	-	3600
17	Adabağ	-	-	900	300	300	-	30	-	400	-	100	-	200	100	2330
18	Gazârgir	900	210	2700	900	900	-	70	-	150	-	180	100	-	100	7030
19	Kırklar	-	-	2250	750	750	-	40	-	500	-	100	-	-	-	4390
20	Pâğdos	-	-	450	150	150	-	8	-	-	-	20	-	-	-	778
21	İrsevîk	150	36	450	72	-	-	-	-	-	-	32	-	-	-	750
22	Katâkom	525	114	1800	600	600	-	28	-	200	-	105	100	-	-	4078
23	Mz. Yucrânik?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
24	Mz. Hûk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	230
25	Mz. Sukurd	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2300
26	Mz. Ekrek	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
27	Mz. Gürvi?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1000

28	Mz. Kızıl Viran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	800
39	Mz. Kara Adiş	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
30	Mz. Kilise-i Vânk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
31	Mz. Bâiş?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
32	Mz. Cemaleddin	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
33	Mz. Harîs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
34	Mz. Padâm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
35	Mz. Monlâ Kâsım	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3000
36	Mz. Çil Viran	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
37	Mz. Hulken?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
38	Mz. Kös?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
39	Mz. Yoğurt Gayr?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
40	Mz. Hâsûk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1500
41	Mz. Merdan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
42	Mz. Gürün	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
43	Mz. Teke Süren	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	450
44	Mz. Esürvân?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
45	Mz. Nurvân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
46	Mz. Asvân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
47	Mz. Dermân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
48	Mz. Ersan ve Vânk	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	250
49	Mz. Kara Germûh	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
50	Mz. Adiş?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1100
51	Mz. Memik?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200

52	Mz. Ziyâr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200
53	Mz. Mezra’a	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200
54	Mz. Bolâhbûh?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
55	Mz. Zeyrûk?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
56	Mz. Sahcit?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
57	Mz. Pulur?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	300
58	Mz. Arirak?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	600
59	Mz. Bürk?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	800
60	Mz. Akpınar	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	900
61	Mz. Menâgüm	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	500
62	Mz. Dârnâs?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	800
63	Mz. Ağ Merûr	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	550
64	Mz. Osmân	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
65	Mz. Câvklâdek?	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	400
66	Mz. Sürgût ve İki Bük	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1800
67	Mz. Kıryakıs	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	200
69	Mz. Hunik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
69	Mz. Bârâg	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	TOPLAM	**17550**	**2987**	**67700**	**27622**	**21028**	**350**	**1329**	**20**	**15650**	**540**	**4602**	**6179**	**1500**	**1900**	**207829**

IV. BÖLÜM

VAKIFLAR

A- GENEL OLARAK VAKIFLAR

Türk tarihinde vakıf kurma geleneğinin Uygurlara dayandığı hakkında bilgiler mevcuttur[92]. Bu müessesenin tarihi gelişimi hakkında çeşitli fikirlerin ileri sürüldüğü bilinmektedir[93]. Bu fikirler doğrudan konumuzla ilgili olmadığı için, burada, üzerinde durulmayacaktır.

Vakıf müessesesi İslâmi dönem Türk tarihinde insan hayatının her alanını kolaylaştırıcı bir görevi yerine getirmiştir. Vakıf müessesesi cami, medrese, kütüphane, mekteb, mescid, darü'l-aceze, yol, köprü, çeşme, kuyu, kabristan, evler, kışlalar, çarşılar, bedestenler, arastalar, darü'ş-şifalar, kervansaraylar, imaretler, kemankeş, pehlivan tekkeleri, ok meydanları ile dinî, eğitim, sivil, askerî, iktisadî, sosyal ve spor tesisleri gibi hayatın birçok alanına eğilmiştir. Bunların yanında, " *fakirlere, dullara, öksüzlere borçlulara, para yardımı yapmak, öğrencilere elbise ve yemek vermek, evlenecek kızlara çeyiz hazırlamak gibi her günün ihtiyaçları yanı sıra efendileri azarlamasın diye kâse, bardak gibi kap kacak kıran hizmetçilere verilmek üzere para vakfı yapan hayırsever, insanlık duygusu canlı kişiler vardır. Selçuk Hatun, bıraktığı vakıf bahçe ve tarlaya her yıl muhtelif cinsten 100 meyve ağacı dikilmesini şart etmiştir. Abdullah oğlu Hacı İbrahim Yeni Cami'de duran leylekler için, yılda 100 kuruş yem parası vakfetmiştir. Bayezid II, vakfiyesinde vaizlerin halka dinî hakikatleri anlatmalarını, İsrailiyat ve hikâye söylemekten kaçınmalarını şart kılmıştır. Hüsrev paşa kavasbaşı Ahmet Ağa: hizmetinde bulunan Vasil oğlu Kosti'ye hayatta olduğu sürece yılda 600 kuruş verilmesini şart etmiştir. Yorgancı İsmail Çelebi, Beykoz'daki tekkeye vakfettiği mandırada çalışan esirlerin münasipleri ile evlendirilmesini şart koşuyor ve "gence karı, karıya genç tezviç olunmaya ve evlatları dahi uslûb-ı mezkûr üzere tezviç oluna" diyerek gençlerle yaşlıların evlendirilmesine gönlü razı olmuyor. Vakfa 10 yıl hizmet ettikten sonra her*

---

[92] Ziya Kazıcı, **İslam ve Sosyal Açıdan Vakıflar**, İstanbul 1985, s. 46; Tuncer Baykara, T**ürkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi,** IQ Yayınları, İstanbul 2004, s. 202.
[93] M. Fuat Köprülü, "Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü", **Vakıflar Dergisi**, **S. II**, Ankara 1942, s. 1-35; Z. Kazıcı, **Vakıflar**, s. 45-56; Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf" **İslam Ansiklopedisi, C. 13**, s. 153-172; M. Ali Ünal, **Osmanlı Müesseseleri,** s. 245.

birinin azat edilmesini söylüyor[94]" ifadelerinden de vakıfların insanî birçok boyutunun olduğu anlaşılmaktadır. Vakıf kurumunun yerine getirdiği hizmetler bu sayılanlardan ibaret değildir. Avarız vakıfları sayesinde ölenlerin techiz ve tekfin işlemleri, hasta olan fakirlerin tedavi masrafları, hastalıktan veya yaşlılıktan dolayı iş göremeyenlerin ailelerinin ve çocuklarının infak ve iaşeleri, mahalle veya köyün tamire muhtaç kaldırım ve suyollarının tamir işleri bu vasıta ile çözüme kavuşturulurdu[95]. Vakıflar, millî servetin daimi surette işletilmesini sağlayarak ve muattal kalmasını engelleyerek[96], servetin insana hizmet etmesini temin etmenin yanında insanın ölümünden sonra insanlığın *vâkıfı* iyilikle yad etmesini sağlayan ruhî yönü de mevcuttur[97].

Vakıfların tarihteki rolü kısa hatırlatıldıktan sonra, Osmanlı döneminde Bitlis sancağında bulunan vakıflar[98] ve nitelikleri konusuna geçilebilir.

B- BİTLİS SANCAĞI VAKIFLARI VE GELİRLERİ

1- Vakf-ı Kızıl Mescid[99]

a- Dekkâkin 3 bâb fi sene: 375

b- Mezra'-ı Tâc Medûn nısf-ı hububat: 350

YEKÛN: 725

2- Vakf-ı Medrese-i Şükriye[100]

a- Karye-i merzin tâbi-i Garçikân hububât ma'a nısf-ı rüsûm: 2367

b- Mezra'- İn tâbi-i Gevâş : 500

c- Zemin der nezd-ı şehir 2 kıt'a, fi sene: 160

---

94 Osman Keskioğlu, "Bazı Yönleri İle Vakıflar", **Vakıflar Dergisi, S. X**, Ankara 2006 (tıpkıbasım), s. 109.

95 Ali Hikmet Berki, "Vakıfların Tarihi Mahiyeti İnkişafı ve Tekamülü Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler", **Vakıflar Dergisi, C. VI**, Ankara 2006 (tıpkıbasım), s. 13.

96 Şakir Berki, "Vakıfların Gördüğü Çeşitli Hizmetler", **Vakıflar Dergisi, C. VI**. Ankara 2006 (tıpkıbasım) (orijinali İstanbul 1965) s. 85.

97 Şakir Berki, "Vakfın Lüzumu Faydaları ve Vakıfları Teşvik", **Vakıflar Dergisi, C. VI**, Ankara 2006 (tıpkıbasım), s. 20.

98 Bitlis sancağı vakıflarının bir kısmı Orhan Kılıç tarafından, **XVI. Yüzyılda Adilcevaz ve Ahlat (1534-1605),** Tamga Yayıncılık Ankara, adlı eserinin 111-129 sayfaları arasında neşredilmiştir.

99 **BOA, TD 413**, s. 203.

100 **BOA, TD 413**, s. 203.

d- Bâğ, 2 kıt‘a, fi sene: 115

e- Asiyâb, 1 bâb, fi sene: 720

YEKÛN: 3862

3- Vakf-ı Zaviye-i Şerefiye[101]

a- Karye-i Oğurmak tâbi-i Çukur: 4686

b- Karye-i Kömiş tâbi-i Tatvan: hububat ma‘a nısf-ı rüsûm: 2400

c- Karye-i Mezra‘ tâbi-i Tatvan 1000

d- Dekkâkin-i Kayseriyye, 54 bâb, fi sene: 7446

e- Dekkakin-i bâzâr, 18 bâb , fi sene: 4850

f- Dekkâkin, 3 bâb, hâlî:

g- Karbânsarây fi sene: 4500

h- Hâne-i der nezd-ı medrese, hâlî:-

i- Hâne-i der nezd-i Nuri, hâlî:

j- Karye-i Bâli tâbi-i Koltik, hububat ma‘a nısf-ı rüsûm: 2423

YEKÛN: 35737

4- Vakf-ı Câmi‘-i Kebir[102]

a- Hane-i sallahhane, fi sene: 3600

b- Hane-i …, fi sene: 1800

c- Dekkâkin 8 bâb. 2000

d- Zemin-i der Meydan-i Köprü ?, fi sene: 50

e- Zemin-i Murad, fi sene: 36

f- Zemin-i Pulur, fi sene. 30

g- Zemin-i Yolcu, fi sene: 60

---

[101] **BOA, TD 413**, s. 203.
[102] **BOA, TD 413**, s. 204.

h- Zemin-i Ebi Yusuf, fi sene: 20

i- Zemin-i Dede Çavuş, fi sene: 30

j- Zemin-i Turânî, fi sene: 36

k- Zemin-i Tur (Nur), fi sene: 40

l- Zemin-i Hatib, fi sene: 50

m- Zemin-i Nazır, fi sene: 18

n- Zemin-i Cerir?, fi sene: 18

o- Zemin-i Kassâb, fi sene: 50

p- Zemin-i der nahiye-i Güzel: hâlî

q- Zemin-i karye-i Markud (Mernud) tâbi-i Kefendiz: fi sene: 162

r- Zemin-i Seydân, hâlî

YEKÛN: 6051

5- Vakf-ı Mescid-i Monla Şah Hüseyin[103]

a- Dekkâkin 3 bâb: 1400

b- Hane 1 bâb: harabe

YEKÛN: 1000

6- Vakf-ı Mescid-i Hatun[104]

a- İcâre-i dükkân, fi sene: 100

b- Dükkan-ı Dede Hamid, fi sene: 372

c- Dükkân-ı Muzaffer Kazancı, fi sene: 300

d- Dekkâkin-i sair bakkal, fi sene: 700

e- Dükkân-ı koyun-i kassab, fi sene: 550

f- Dükkan-ı Hızır-ı sarrac, fi sene: 200

[103] **BOA, TD 413**, s. 204.
[104] **BOA, TD 413**, s. 205.

g- Dükkan-ı Ali-i tabak, fi sene: 250

h- Dükkan-ı Haydar-ı kassâb, fi sene: 400

i- Dükkan-ı Şükrü-i habbaz, fi sene: 400

j- Dekkâkin 3 bâb: hâlî

k- Zemin 2 kıta‘, fi sene:72

YEKÛN: 3574

7- Vakf-ı Mescid-i Hayrânî (?)

Zemin 3 kıta‘ fi sene: 360[105]

8- Vakf-ı Çıray-ı Hîz Ramazan-ı mübarek[106]

Dekkâkin-i der nefs-ı Bitlis 15 bâb,fi sene: **5720**

9- Vakf-ı Mescid-i ‘Aynü’l-Mülk[107]

İcâre-i Hamam-ı ‘Aynü’l-Mülk fi sene: **2530**

10- Medres-i Cemşid Bey[108]

a- Mahsul-i … fi sene: 450

b- Dekkakin 3 bâb, fi sene, harab

c- Bağ 1 kıta‘, harab

11- Vakf-ı Mescid-i Avâniyi (?)

Dekkâkin 3 bâb, fi sene: 1120

12- Vakf-ı Medrese-i Şerefiye[109]

a- Karye-i Müşeyhşit tâbi-i Çukur, nısf-ı hububat ma‘a rüsûm: 5412

b- Karye-i Kemâhî tâbi-i Tatvan, nısf-ı hububat ma‘a rüsûm: 1838

c- Dekkâkin 8 bâb, fi sene: 4244

---

105 “*imamına sarf oluna*”, **BOA, TD 413**, s. 205.
106 **BOA, TD 413**, s. 205.
107 **BOA, TD 413**, s. 205.
108 **BOA, TD 413**, s. 205.
109 **BOA, TD 413**, s. 206.

d- Zemin-i Şahinşit, fi sene: 350

e- Asiyâb-ı der ‘Aynü’l-Mülk, fi sene: 2160

f- Karbansaray, fi sene: 1000

g- Mahzen, 1 bâb, harab

YEKÛN: 15004

13- Vakf-ı Medres-i Fatime[110]

a- Dekkakin, 7 bâb, fi sene: 1200

b- Zemin-i der … ‘Arab, fi sene: 200

YEKÛN: 1400

14- Vakf-ı Mescid-i Molla Seydi[111]

a- Dekkakin, 4 bâb, fi sene: 300

b- Dekkâkin, 4 bâb, harab

YEKÛN: (belirtilmemiştir)

15- Vakf-ı Mescid-i Kariş[112]

a- Dekkâkin, 3 bâb, fi sene: 400

b- Zemin 1 kıta‘a: fi sene: 25

c- Mahzen, hâlî

d- Dekkâkin, 1 bâb, hâlî

YEKÛN: 425

16- Vakf-ı Mescid-i Hacı Abdi[113]

a- Dekkakin, 6 kıta‘, fi sene: 600

b- Zemin, 1 kıta‘, fi sene: 100

---

110 **BOA, TD 413**, s. 206.
111 **BOA, TD 413**, s. 206.
112 **BOA, TD 413**, s. 206.
113 **BOA, TD 413**, s. 207.

c- Bağ, 1 kıta‘, hâlî

YEKÛN: 700

17- Vakf-ı Mescid-i Zeydan[114]

a- Hisse-i iki dükkân, fi sene: 100

b- Zemin, 2 kıta‘, fi sene: 140

YEKÛN: 240

18- **Vakf-ı Mescid-i Minare**[115]

a- Mahzen, 2 bâb, fi sene: 50

b- Zemin, 1 kıta‘, fi sene: 70

c- Bağ, 1 kıta‘, fi sene, 80

YEKÛN: 200

19- Vakf-ı Çeşme-i ‘Aynü’l-Mülk[116]

a- Dekkâkin, 4 bâb, fi sene: 300

20- Vakf-ı Çeşme-i Abdüsselam[117]

a- Dekkâkin, 4 bâb, fi sene: 650

21- Vakf-ı Mescid-i Abdüsselam[118]

a- Dekkâkin, 6 bâb, fi sene: 1050

b- Mahzeni, 1 bâb, fi sene: 180

YEKÛN: 1230

22- Vakf-ı Mescid-i Kubad[119]

a- Dekkâkin, 1 bâb, fi sene: 250

---

[114] **BOA, TD 413**, s. 207.
[115] **BOA, TD 413**, s. 207.
[116] **BOA, TD 413**, s. 207.
[117] **BOA, TD 413**, s. 207.
[118] **BOA, TD 413**, s. 207.
[119] **BOA, TD 413**, s. 207.

b- Zemin 1 kıta‘, fi sene:160

YEKÛN: 410

23- Vakf-ı Mescid-i Avenc[120] (?)

a- Zemin, 1 kıta‘, fi sene: 50

24- Vakf-ı Mescid-i ‘Aynü’l Berid[121]

a- Zemin, 2 kıta‘, fi sene: 60

b- Mahzen, 2 bâb, fi sene: 60

YEKÛN: 120

25- Vakf-ı Zaviye-i Şeyhü’l-Zeheb[122]

a- Dekkâkin, 2 bâb, fi sene: 540

b- dekkAkin, 1 bâb, hâlî

YEKÛN: (belirtilmemiş)

26- Vakf-ı Mescid-i Mehmet Ağa (der Kal‘a Bitlis)[123]

a- Nısf-ı Hamam-ı Tabakhane, fi sene: 6300

27- Vakf-ı Mescid-i Sinan Bey[124]

a- Hamam der kal‘a, fi sene: 3600

b- İcare-i boyahane, fi sene: 720

c- Mahzen, der nezd-i …, 3 bâb, fi sene: 580

YEKÛN: 4900

28- Vakf-ı Zaviye-i Şeyh İsa[125]

a- Karye-i Kakırlu (?), hububat ma‘a nısf-ı rüsûm: 1776

---

[120] **BOA, TD 413**, s. 207.
[121] **BOA, TD 413**, s. 208.
[122] **BOA, TD 413**, s. 208.
[123] **BOA, TD 413**, s. 208.
[124] **BOA, TD 413**, s. 208.
[125] **BOA, TD 413**, s. 208.

b- Dekkâkin, 1 bâb, fi sene: 360

c- Dekkâkin, 1 bâb, hâlî

d- Zemin, 3 kıta‘, fi sene: 110

YEKÛN: 2336

29- Vakf-ı ….[126]

a- Karye-i Ebu Arınc tâbi-i Muş: 1714

b- Karye-i Adabağ tâbi-i Ahlat: 2330

c- Karye-i Ağağ tâbi-i Ahlat: 4275:

YEKÛN: 8316

30- Vakf-ı Mescid-i Şahkulu Ağa[127]

a- Dekkâkin, hâlî-harab

31- Vakf-ı Mescid-i Kâvkaluğ[128]

a- Dükkân, 1 bâb, hâlî-harab

32- Vakf-ı Câmi‘-i Ahlat[129]

a- Hisse-i kareye-i Katakom sümün-i hububat: 412

33- Vakf-ı Zaviye-i Şeyh Abdulkadir[130]

a- Karye-i Pağdos tâbi-i Ahlat: 778[131]

34- Vakf-i Zaviye-i Şeyh Telmâr-ı Ahlatî[132]

a- Karye-i Gazargir tâbi-i Ahlat: 7030

b- Zemin 5 kıta‘, fi sene: 1000

c- Bağ, fi sene: 300

---

[126] **BOA, TD 413**, s. 209.
[127] **BOA, TD 413**, s. 209.
[128] **BOA, TD 413**, s. 209.
[129] **BOA, TD 413**, s. 209.
[130] **BOA, TD 413**, s. 209.
[131] "*Zaviye-i mezburede ayende ve revendeye sarf oluna*" notu düşülmüş.
[132] **BOA, TD 413**, s. 209.

YEKÛN: 8330

35- Vakf-ı Zaviye-i Kırklar[133]

a- Karye-i Kırklar[134]

36- Vakf-ı Zaviye-i Baba Merdân[135]

a- Mezra'-ı Baba Merdan tâbi-i Ahlat: 500[136]

37- Vakf-ı Medrese-i Zaimiyye[137]

a- Mezra'-ı Görrub (Körrub): 500

38- Vakf-ı Mescid-i Zaviye-i Bayındıriyye[138]

a- Hamam-ı der nefs-ı Adilcevaz, fi sene: 5500

b- Hamam-ı der nefs-ı Ahlat, fi sene: 2000

c- Bağ-ı Seyran der nezd-ı zaviye, fi sene: 300

d- Bağ-ı Divan der nezd-ı İkikaya?, fi sene: 300

e- Bağ-ı Odağ?, fi sene: 300

f- Asiyâb-ı der karye-i Norşin, hâlî[139]

YEKÛN: 8400

39- Vakf-ı Zaviye-i Şeyh Necmeddin Havaî[140]

a- Bağ-ı der nezd-ı Harabe, fi sene: 100

b- Bağ-ı der nezd-ı Harabe, 6 kıt'a, fi sene: 600

YEKÛN: 700[141]

---

[133] **BOA, TD 413**, s. 209.
[134] Geliri belirtilmemiştir. Ancak Kırklar köyünün gelirinin 4390 akçe olduğu tespit edilebilmektedir. Bkz. **BOA, TD 413**, s. 199.
[135] **BOA, TD 413**, s. 209.
[136] "ayende ve revendeye sarf olunur", **BOA, TD 413**, s. 209.
[137] **BOA, TD 413**, s. 209.
[138] **BOA, TD 413**, s. 209.
[139] Burda, değirmenin boş olduğu yazılıyorsa da defterde 30 akçelik bir gelir kaydedilmiştir. Bkz. **BOA, TD 413**, s. 190-191.
[140] **BOA, TD 413**, s. 209.
[141] "*ayende ve revendeye sarf oluna*", **BOA, TD 413**, s. 209.

40- Vakf-ı Zaviye-i Mescid-i Mehmed Seher Hiz[142]

a- Bağ-ı harab der nezd-i Zaviye, fi sene: 950

b- Zemin-i Varak Kaş, fi sene. 50

YEKÛN: 1000[143]

41- Zaviye-i Şeyh Yoldaş[144]

a- Zemin-i nim çiftlik der nezd-ı Ahlat: 250[145]

42- Zaviye-i Hacı Hüseyin-i Harranî[146]

a- Bağ-ı der nezd-i Zaviye: 200[147]

---

142 **BOA, TD 413**, s. 209.
143 "*ayende ve revendeye sarf olunur*", **BOA, TD 413**, s. 209.
144 **BOA, TD 413**, s. 209.
145 "*ayende ve revendeye sarf olunur*", **BOA, TD 413**, s. 209.
146 **BOA, TD 413**, s. 209.
147 "*ayende ve revendeye sarf olunur",* **BOA, TD 413**, s. 209.

SONUÇ

Bitlis ile ilgili elimizde, farklı tarihlerde tutulmuş, başka bir tahrir defteri olmadığı için, Osmanlı döneminde Bitlis sancağında meydana gelen idari, ekonomik ve sosyal değişmeleri mukayese etmek mümkün olmamıştır. Ancak Bitlis'in Osmanlı-İran sınırında yer alan bir şehir olması bakımından, Osmanlı yönetiminin önem verdiği bir olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum Osmanlı devletinin buradan aldığı vergileri düşük tutmanın yanında, birçok köyden vergi almaması buna delil olarak gösterilebilir.

Bitlis sancağının nüfus bakımından çok rağbet gören bir bölge olmadığı anlaşılmaktadır. Buradaki nüfus, inanaç bakımından çeşitlilik göstermektedir. Müslüman ve Hıristiyanlar, hem şehir ve hem de köylerde yaşamakta idi. Şehir nüfusu içinde Müslüman ve Hıristiyanların yanında 45 hanelik bir Yahudi topluluğunun yaşadığı görülmektedir.

Bitlis sancağında gayrimüslimlerin yaşadıkları köyler, Müslümanların yaşadıkları köylere göre daha büyük ve işletmelerin yer aldığı yerleşim yerleri olduğu görülmektedir. Bu durum, sancağın sınır bölgesinde yer alması ve Müslüman nüfusun Osmanlı-Safevi mücadelesine bağlı olarak bir istikrara bağlanmamış olması ile izah edilebilir.

Bitlis sancağında konar-göçer nüfus tahmin edilenin aksine, çok yoğun değildi. 1555 tarihinde 2 konar-göçer topluluğun izine rastlanılmaktadır. Yerleşik hayata geçmiş cemaatler ise Mudki ve Zeydan topluluklarından ibaretti. Bu adlardan biri bugün bir ilçe adı olarak yaşamakta iken, diğeri de bölgede halen etkili olmaya devam eden bir aile adıdır.

Bitlis sancağında yerleşim yerleri, vadiler ve düzlük alanlarda yoğunlaşmıştır. Bu durum köy sayılarının nahiyelere dağılımında açıkça görülmektedir. Dağlık alandaki nahiyelere bağlı köy sayısının az olması bunu açıklamaktadır. Muş ve Ahlat nahiyelerindeki mezra sayısının diğer nahiyelere göre çok olması da bunun başka bir delilidir.

Bitlis sancağı, yönetim bakımından 17 nahiyeye ayrılmıştır. Bu nahiyelerin bazısının aynı adla bir yerleşim yeri olmadığı görülürken, Bitlis'in dışındakiler köy

olarak kayıtlarda yer almaktaydı. Bunlar arasında Muş ve Ahlat da bulunuyordu. Günümüzde birer ilçe merkezi olan Gevaş, Tatvan, Güroymak XVI. yüzyılda Bitlis sancağına bağlı birer köy idi.

Bitlis sancağında toprak idaresinin padişah hassı, mirliva hassı ve Budak Bey'in tasarruf ettiği bir zeametten oluşmaktadır. Bitlis sancağında tımara ayrılmış toprak bulunmuyordu.

Bitlis sancağında ekonomi büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanmaktaydı. Üretime bağlı vergi gelirleri arasında buğday öşrü başta gelmekteydi. Buğdaydan sonra en çok darı ve arpa üretiminin yapıldığı anlaşılmaktadır. Hububat üretiminin yanında bağcılık ve meyveciliğin yapıldığı görülmektedir. Üretimi yapılan ürünler arasında keten, piyaz, ceviz de göze çarpmaktadır.

Bitlis'i İslami bir kimliğe kavuşturan cami, medrese, mescid ve zaviyeler bakımından zengin olduğu görülmektedir. Cami, mescid ve medreselerin şehirde, zaviyelerin ise daha çok köylerde dini hayat üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bitlis sancağında işletme olarak boyahaneler ve asiyab (değirmen) mevcuttu. Bunların yanında sancağın bazı köylerinde demir madeninin varlığı görülmektedir.

Bitlis sancağı günümüz Bitlis ili sınırlarından daha geniş bir alanı kapsamaktadır. Günümüz Muş ili merkez ilçesi ve Bulanık ilçesi toprakları ile Van iline bağlı Gevaş ilçesi toprakları XVI. yüzyılda Bitlis sancağına bağlı idi.

Bitlis sancağına bağlı köylerde yaşayan halk, tarım ve hayvancılıkla uyraşıyordu. Köylerde yaşayan halkın büyük tarım arazilerine sahip olduğunu söylemek zordur. Bölge ikliminin tarım için elverişli olmaması ve arazinin dağlık olması beraberinde tarım ürünlerinin sınırlılığını getirmişitir.

Bu tez ile yukarıda sayılan hususlar ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanında 413 numaralı tahrir defterindeki şahıs isimleri haricinde ki bütün verilerin tablolar halinde verilerek tarihcilerin dışında başka sahalarda çalışan ilim erbabına ham bilgiler tespit ederek gün yüzüne çıkarılmıştır. Bu bilgilerden bölgenin sosyal, ekonomik ve kültürel durumu hakkında bir takım ipuçlarını yakalama şansı ortaya

çıkmıştır. Özellikle tarihi coğrafya, bölgenin eski ekonomiye ilişkin verileri, idari durum, iskan yerlerinin büyüklükleri ve nüfus yapısının özelliklerini belirlemek önemli bir kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Bitlis sancağında bazı köylerin vergilerden muaf olması, o köylerde yapılan üretimde önceliğin verildiği ürün tespitini imkansız kılmaktadır. Sancakta askeri ve idari görevleri yürüten kişilerin kaydının tutulmaması ise nüfusun tahmini de olsa mevcudunu ortaya çıkarmada zorluk teşkil etmektedir. Bu tezin hazırlanmasında yaşana başka bir zorlukta yerleşim yerlerinin adlarının doğru okunup okunamadığı durumudur. Bilhassa varlığı ve adları günümüze ulaşmamış köy ve mezraların adının okunmasında zorluk çekilmiştir.

Bu çalışma ile Bitlis sancağının 1555 yılında mevcut ekonomisinin ve nüfus potansiyelinin ortaya çıkarıldığına inanılmaktadır. Bu sebeple tahrir defterindeki veriler günümüzdeki durumla mukayese edilecek olursa, sancakta meydana gelen idari değişiklikler, XVI. yüzyıldaki köy ve mezraların tarih içinde uğradığı değişmeler ve gelişmelerin seyri hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür.

Yukarıda anılan hususların ortaya çıkarılmış olması ile bu tezin ilim alemine bir nebze de olsa, metin içinde verilen bilgi kadarınca, katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

KAYNAKÇA

I- ARŞİV VESİKALARI

1- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu Tahrir Defteri (TD): Nr. 413

II- YAYINLANMIŞ VESİKALAR

111 Numaralı Kerkük Livası Mufassal Tahrir Defteri (Kanunî Devri), Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 2003.

438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri 937/1530 I. Kütahya, Karahisar-ı Sahib, Sultanönü, Hamid ve Ankara Livaları, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 1993.

438 Numaralı Muhasebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri 937/1530 II. Bolu, Kastamonu, Kengırı, Koca-ili Livaları, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayını, Ankara 1994.

Ayn Ali, *Kavanin âl-i Osman Der-Hulasa-i Mezamin-i Defter-i Divan*, Tasvir-i Efkâr Matbaası, İstanbul 1280.

III- ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

Acar, Abdurrahman (2008) *“Tatvan ve Çevresinin Tarihi Coğrafyası”*, I. Uluslararası, Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, s. 33-48.

Acun, Fatma (2001) *“16. Yüzyılda Diyarbakır Şehrindeki Ekonomik Faaliyetler”*, I. Bütün Yönleri İle Diyarbakır Sempozyumu 27-28 Ekim 2000, Ankara.

Açıkgöz, Mesut(1993), *XVI. Asırda Mut Kazası,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

Afyoncu, Erhan (2003), “*Türkiye’de Tahrir Defterlerine Dayalı Olarak Hazırlanmış Çalışmalar Hakkında Bazı Görüşler”*, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Türk İktisat Tarihi Sayısı, C., 1, S. 1, İstanbul, s. 267-286.

Akdağ, Mustafa (1995*), Türkiye’nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi II*, İstanbul.

Akgündüz Ahmet (1994), *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukuki Tahlilleri* C. 7, İstanbul.

______________, *Osmanlı Kanunnameleri*, C. 5.

Aköz, Alaaddin (1996), *"XVI. Yüzyılın İlk Yarısında Aladağ Kazası (1501-1540),* Osmanlı Araştırmaları, XVI, s. 67-84.

Arslan, Hüseyin (2001), *16. yy, Osmanlı Toplumunda yönetim, nüfus, iskân, göç ve sürgün*, İstanbul.

Azimli, Mehmet (2008), *"Sökmenliler Dönemine Kadar Müslümanların Hakimiyetindeki Tatvan ve Çevresinin Tarihi"*, I. Uluslararası, Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, s. 77-85.

Barkan, Ö. Lütfi (1953), *"Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi",* Türkiyat Mecmuası, X, İstanbul, s. 1-26.

_______________ (1943), *XV ve XVI ıncı asırda Osmanlı İmparatorluğu'nda Zirai Ekonominin Hukuki ve Mali Esasları I. C. Kanunlar*, İstanbul.

Barkan, Ö. Lütfi, Meriçli Enver (1988), *Hüdavendigar Livası Tahrir Defteri I*, Ankara.

Baykara, Tuncer (1991), *Hınıs ve Malazgirt Sancakları Yer Adları*, Ankara.

_____________ (2004), *Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, IQ Yayınları, İstanbul, s. 202.

Berki, Ali Hikmet (2006), *"Vakıfların Tarihi Mahiyeti İnkişafı ve Tekamülü Cemiyet ve Fertlere Sağladığı Faideler"*, Vakıflar Dergisi, C. VI, Ankara (tıpkıbasım).

Berki, Şakir (orijinali İstanbul 1965), *"Vakıfların Gördüğü Çeşitli Hizmetler",* Vakıflar Dergisi, C. VI. Ankara 2006 (tıpkıbasım).

Bizbirlik Alpay (2002), *16. Yüzyıl Ortalarında Diyarbekir Beylerbeyliği'ndeki Vakıflar*, Ankara.

____________, (1992), *16. Yüzyıda Kulb Sancağı,* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya.

Çağatay, Neşet (1947),, *"Osmanlı İmparatorluğu'nda Reâyâdan Alınan Vergi ve Resimler"*, A. Ü. Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, V/5, Ankara s. 483-511.

David, Geza (1999), *Osmanlı Macaristanı'nda Toplum Ekonomi Yönetim 16. Yüzyılda Simontornya Sancağı,* (Çev. Hilmi Ortaç) İstanbul.

Demir, Abdullah (2008), *"16. Yüzyılda Safevi ve Osmanlı Hakimiyetinde Arşiv Belgeleri Işığında Bitlis Beyleri"*, I. Uluslararası, Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, s. 253-283.

Emecen, Feridun M. (1989), XVI. Asırda Manisa Kazası, Ankara.

Erpolat, Mehmet Salih (1999), *XVI. Yüzyılda Diyarbekir Beylerbeyliği'ndeki Yer İsimleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya.

________________ (2002), *"XVI. Yüzyılda Siverek Sancağında İskân ve Nüfus",*Tarihte Siverek Sempozyumu Bildirileri, Şanlıurfa.

________________(2008), *"Kiğı Sancağının Tarihi Coğrafyası",* Bingöl Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi, S. 3, s. 11- 37.

Genç, Nevin (1988), *XVI. Yüzyıl Mufassal Tahrir Defteri'nde Sofya Kazası*, Eskişehir.

Gökbilgin, M. Tayyib(2008), *Rumelide Yürükler Tatarlar ve Evlad-ı Fatihan*, İstanbul.

Göyünç , Nejat (1991), *XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*, Ankara.

Göyünç Nejat (1969), "*Diyarbekir Beylerbeyliği'nin İlk İdari Taksimatı",* Tarih Dergisi, S. 23 (ayrı basım), İstanbul.

Gümüşçü, Osman (2001), *XVI. Yüzyıl Larende (Karaman) Kazasında Yerleşme ve Nüfus*, Ankara.

Gümüşçü, Osman, *"Osmanlı Mufassal Tahrir Defterlerinin Türkiye'nin Tarihi Coğrafyası Bakımından Önemi"*, Türk Yurdu, 700. Yılında Osmanlı Özel Sayı, XIX-XX/148-149, Aralık 1999-Ocak 2000, s. 375-385.

Gündüz, Tufan (2008), *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri, Bozulus Türkmenleri 1540-1640*, İstanbul.

Gürbüz, Adnan (2001), *XV.-XVI. Yüzyıl Osmanlı Sancak Çalışmaları Değerlendirme ve Bibliyografik Bir Deneme,* İstanbul.

Şeref Han (1990), *Şerefname*, (Çev. M. Emin Bozarslan), İstanbul.

Honigmann, Ernst (1970), *Bizans Devletinin Doğu Sınırı*, (Çev. Fikret Işıltan), İstanbul.

Hütterotth, Wolf - İlhan M. Mehdi, (1995) "*16. Asırda Filistin ve Ürdün Ötesi, Tapu Tahrir Defterlerine Göre Kırsal Yerleşim Bölgelerinin Ekonomik Yapısı"*, Erdem, V/13, , s. 13-25.

İlhan, M. Mehdi (1993*),"Tapu Tahrir Defterlerinin Tarihsel Demografi İçin Önemi hakkında Bazı Notlar"*, Erdem, VII/19, Ankara, s. 263-266.

İlhan, M. Mehdi (2000), *Amid (Diyarbakır),* Ankara.

İnalcık, Halil (1987), *Hicri 835 Tarihli Sûret-i Defter-i Sancak-i Arvanid*, Ankara.

İnbaşı, Mehmet (2000), *Rumeli Yörükleri*, Erzurum.

Karadeniz, Hasan Basri (1995), *Atçeken Oymakları (1500-1642),* Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri.

Kazıcı, Ziya(1985), *İslam ve Sosyal Açıdan Vakıflar*, İstanbul.

Keskioğlu, Osman (2006), "*Bazı Yönleri İle Vakıflar*", Vakıflar Dergisi, S. X, Ankara (tıpkıbasım).

Kılıç, Orhan (1999), *XVI. Yüzyılda Adilcevaz ve Ahlat (1534-1605)*, Ankara.

Köprülü, M. Fuat(1942), *"Vakıf Müessesesinin Hukuki Mahiyeti ve Tarihi Tekamülü*", Vakıflar Dergisi, S. II, Ankara, s. 1-35.

Kunt İ. Metin(1978), *Sancaktan Eyalete 1550-1650 Arasında Osmanlı Ümerası ve İl İdaresi*, İstanbul.

Kurt Yılmaz(1992), XVI. Yüzyıl Adana Tarihi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

Kurt, Yılmaz - Erdoğdu Mehmet Akif (2000), *Çukurova Tarihinin Kaynakları IV Adana Evkaf Defteri*, Ankara.

Kurt, Yılmaz (2004), *Çukurova Tarihinin Kaynakları III*, (1572 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri), Ankara 2005.

___________ (2005), *Çukurova Tarihinin Kaynakları II*, (1547 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri), Ankara.

___________ (1995), *"Çorum Sancağı Kişi Adları XVI. Yüzyıl"*, Belleten, LIX/224 Ankara (1995), s. 75-121; "Kozan'da Şahıs Adları", Belleten, LVIII/223 s. 607-633.

___________ (2004),*Çukurova Tarihinin Kaynakları I*, (1525 Tarihli Adana Sancağı Mufassal Tahrir Defteri), TTK, Ankara.

__________(1993), *"Adana'da 1572 Yılında Kullanılan Türk Erkek Şahıs Adları",* Belleten, LVII/218, s. 173-200.

__________(1994), *"Çorumlu Kazası Kişi Adları (XVI. Yüzyıl)*, OTAM 5 s. 211-247.

__________ (1992) *"Kozan (Sis) Sancağında Kişi Adları",* Türk Kültürü Araştırmaları. XXVIII/1-2 (1990), Ankara;

__________(1993), *"Sivas Sancağı Kişi Adları"*, OTAM, s. 223-290;

__________ (1993), "*Tapu Tahrir Defterlerine Göre Ayaş'ta Kişi Adları"*, Ayaş ve Bünyamin Ayasî, (yayınevi belirtilmemiş), Ankara s. 67-89.

McGowan, W. Bruce (1983), *Sirem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, TTK, Ankara.

Miroğlu, İsmet (1990*), Kemah Sancağı Ve Erzincan Kazası (1520-1566),* TTK, Ankara.

Okumuş' Ejder (2008), *"Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde Tatvan ve Çevresi",* I. Uluslararası Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri, Beyan Yayınları İstanbul.

Pakalın, Mehmet Zeki (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*, İstanbul.

Refet, Elibüyük Yinanç-Mesut (1988), *Maraş Tahrir Defteri (1563)*, 2 Cilt, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.

Refet, Elibüyük Yinanç-Mesut, (1983) *Kanuni Devri Malatya Tahriri Defteri*, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.

Sevim, Ali – Yücel, Yaşar (1989), *Türkiye Tarihi*, Ankara.

Solak, İbrahim (2004), *XVI. Asırda Maraş Kazası (1526-1563)*, Ankara.

____________ (2007), *Zamantu Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı*, Konya.

Söylemez, M. Mahfuz – Demir, Abdullah (2010), *1550 Tarihli Tahrir Defterine Göre Çapakçur Livası Nüfus ve İskân.*

Tezcan, Mehmet (2008), "*Roma-Parth ve Sasani Savaşları Döneminde (M.Ö. I-M.S. VII. YY) Tatvan ve Çevresi"*, I. Uluslararası, Dünden Bugüne Tatvan ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri, İstanbul, s. 55-71.

Tuncel, Metin, *"Bitlis",* DİA, C. 6, s. 225-228.

Turan Ahmet Nezihi (1993),, *"XVI. Asırda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Kurulan Aşiret Köyleri, Urfa Örneği"*, Türkiye Günlüğü, S. 25 s. 114-126.

______________ (2005), *XVI. Yüzyılda Ruha (Urfa) Sancağı,* ŞURKAV Yayınları, Şanlıurfa.

Turan, Osman (1984), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul.

______________ (1993), *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi,* İstanbul.

Ünal, Mehmet Ali (1993), *"Çemişgezek Sancağında Yerleşme ve Nüfus",* Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan, Samsun.

______________ (1997), *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta.

______________(1989), *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı (1518-1566),* Ankara.

______________(1999), XVI. Yüzyılda Çemişgezek Sancağı, Ankara.

Yediyıdız, Bahaeddin – Üstün, Ünal (1992), *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I. 1455 Tarihli Tahrir Defteri,* Ankara.

Yediyıldız, Bahaeddin, *"Vakıf" İslam Ansiklopedisi,* C. 13, s. 153-172;

Yinanç, Mükrimin Halil, *"Bitlis",* İA, C. 2, s. 657-664.

Yörük, Doğan (2005), *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı (1500-1584)*, Konya.

____________(2009), *XVI. Yüzyılda Ereğli Kazâsı*, Konya Ereğli Belediyesi Kültür hizmeti, Konya.

EKLER:

BİTLİS MUFASSAL TAHRİR DEFTERİNDEN ÖRNEKLER

EK-1

3

19

EK:2

25

EK:3

33

EK:4

37

EK:5

36

١٨٣٨

١٨٣٨

T.T-0413

43

43

EK=6

42

Sahi

H4

H4

H4 Sahi

47

EK:7

٧٥٠

٥٠٠

٣٥٠

٢٥٠

١٠٠٠

١١٧٥

٧٠٠

٣٥٠

٥٠٠

55

EK: 8

EK-9

[illegible]

9597

125

EK-11

111 ١١١

EK:12 ١١٢

[illegible]

EK-14 122

[illegible]

[illegible]

123 123

[illegible]

EK: 15

[illegible]

159

157

158

EK-16

[illegible]

قریه جابیس تابع [illegible] حاصل

[illegible]

نفر ۹

حاصل

۲۲۵	۵۳	۲۰۳۰	[illegible]	۸۳۰	۶۵

یکون ۳۲۲۳

قریه [illegible] تابع [illegible] حاصل

[illegible]

نفر ۳۵

حاصل

۸۷۵	۱۹۸	۳۵۸۰	۲۱۰۰	۶۰	۲۵۰

یکون ۸۰۶۳

قریه [illegible] تابع [illegible] حاصل

[illegible]

185

EK:18

203

203

[illegible]

EK:19

202

[illegible]

٩٠٠

٨٠٠

٨٠٠

٥٠٠

٦٠٠

٥٥٠

١٨٠٠

٣٠٠

[illegible]

47

T.T-0413